

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ

МИНИСТАРСТВА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

ГОД. XXIX

ОКТОБАР 1908

БРОЈ 10

СЛУЖБЕНИ ДЕО

УКАЗИ ЊЕГОВОГА ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА СРБИЈЕ ПЕТРА I

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

ГЛАВНИ ПРОСВЕТНИ САВЕТ

ПОСТАВЉЕЊЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 17 октобра 1908 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, а на основи чл. 6. и 7. закона о уређењу Главнога Просветног Савета, постављен је:

за редовног члана Главнога Просветног Савета, за школску 1908/9 и 1909/10 годину г. *Јосиф Ковачевић*, директор реалке.

УНИВЕРЗИТЕТ

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 19 септембра 1908 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, постављени су:

у **Универзитету**: за ванредног професора у филозофском факултету за Општу Историју Средњег Века г. д-р *Јован Радоњић*, досадашњи ванредни професор под уговором;

за сталног доцента у техничком факултету за Хемију, Хемијску Технологију и Металургију г. *Коста Н. Тодоровић*, инжењер-хемичар III класе београдске царинарнице.

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 24 октобра 1908 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, постављен је:

у **Универзитету**: за привременог доцента у правном факултету г. д-р *Велизар Митровић*, доктор права.

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 19 септембра 1908 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, постављени су:

у Државној Штампарији: за благајника III класе г. *Димитрије Поповић*, благајник IV класе; и

за писара II класе г. *Милан Јовановић*, званичник Државне Штампарије.

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 19 септембра 1908 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, постављени су:

у Другој београдској гимназији: за сунлента: г. *Милош Иковић*, свршени ученик филозофског факултета;

у Пожаревачкој гимназији: за професора: г. *Коста Петровић*, професор смедеревске гимназије, по службеној потреби;

у Ваљевској гимназији: за сунленте: г.г. *Боривоје Милојевић* и *Милан Секулић*, свршени ученици филозофског факултета;

у Крушевачкој гимназији: за професора: г. *Јован Канрга*, професор пожаревачке гимназије, по службеној потреби;

у Шабачкој гимназији: за професора: г. *Живко Романовић*, професор ужичке гимназије, по молби;

у Јагодинској гимназији: за професоре: г. *Милић Сретеновић*, професор ваљевске гимназије, по службеној потреби, и г. *Јован Чолић*, гимназијски професор;

у Пиротској гимназији: за сунлента г. *Живко Јоксимовић*, пређашњи сунлент;

у Смедеревској гимназији: за професора: г. *Милан Мајзнер*, професор пиротске гимназије, по молби;

у Алексиначкој учитељској школи: за вишег учитеља језика V класе: г. *Милош Р. Милошевић*, сунлент исте школе.

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 9 октобра 1908 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, постављени су:

у Првој београдској гимназији: за директора I класе: г. *Сава Антониовић*, директор реалке, по службеној потреби;

у Реалци: за директора I класе: г. *Јосиф Ковачевић*, професор реалке.

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 9 октобра 1908 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, постављен је:

у Нишкој гимназији: за сунлента г. *Милош Московљевић*, свршен ученик филозофског факултета.

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 17 октобра 1908 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, постављени су:

у **Нишкој гимназији**: за вишег учитеља језика V класе г. *Бошко Бошковић*, суплент исте школе;

за суплента: г. *Милан Радојичић*, свршени ученик филозофског факултета;

у **Ваљевској гимназији**: за професора г. *Милан Шиљак*, професор шабачке гимназије, по службеној потреби;

у **Шабачкој гимназији**: за професора г. *Сава Рабреновић*, професор Више Женске Школе у Београду, по службеној потреби;

у **Смедеревској гимназији**: за суплента: г. *Недељко Дивац*, свршени ученик филозофског факултета.

УВАЖЕЊЕ ОСТАВКЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 9 октобра 1908 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, решено је:

да се г. *Радовану Казимировићу*, супленту ваљевске гимназије, уважи оставка, коју је поднео на државну службу.

ПЕНЗИОНОВАЊЕ

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 19 септембра 1908 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, а по саслушању Министарског Савета, решено је:

да се г. *Петар Марковић*, професор Мушке Учитељске Школе у Јагодини, на основу § 69 Закона о чиновницима грађанског реда, стави у стање покоја с пензијом, која му припада по годинама службе.

Указом Његовога Величанства Краља Србије Петра I, од 17 октобра 1908 године, на предлог господина Министра просвете и црквених послова, а по саслушању Министарског Савета, решено је:

да се г. *Љубомир Миљковић*, професор прве београдске гимназије, и г. *Милорад Петровић*, професор Богословије Св. Саве, по својој молби, а на основу чл. 72. Закона о средњим школама и § 69. Закона о чиновницима грађанског реда, ставе у стање покоја с пензијом, која им припада по годинама службе.

ПРЕТПИСИ ГОСПОДИНА МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

НАРОДНЕ ШКОЛЕ

ПОСТАВЉЕЊА

Претписима Господина Министра Просвете и Црквених Послова на основу чл. 37. закона о народним школама постављени су привремено за учитеље по молби:

Г-ђца *Јулијана Ковачевићева*, у Јасикову, окр. пожаревачког;

Г-ђа *Леосава Марковићка*, „ Годовику, „ ужичког;

- Г-дин *Зафир Јовановић*, у Дрену, окр. ваљевског;
 Г-ђа *Даница Јовановићка*, у Дрену, окр. ваљевског;
 „ *Љубица Богдановићка*, у Неготину, окр. крајинског;
 „ *Борислава Студићка*, у Прањанима, „ рудничког;
 Г-дин *Никола Богдановић*, у Неготину, окр. крајинског;
 „ *Марко Јевђеновић*, у Крушевцу, окр. крушевачког;
 Г-ђа *Даринка Чавдаровићка*, у Бискупљу, окр. пожаревачког;
 Г-ђа *Драгиња Митровићка*, „ Селевцу, окр. смедеревског;
 Г-дин *Драгослав Милићевић*, у Шилопају, окр. рудничког;
 Г-ђа *Марија Витојевевићка*, у Ковиљу, окр. чачанског;
 Г-дин *Чедомир Марковић*, у Цикоту, окр. моравског;
 Г-ђа *Милица Јовановићка*, у Лазници, окр. пожаревачког;
 Г-дин *Јован Борић*, у Брекову, окр. ужичког;
 Г-ђа *Зорка Маленовићка*, у Каони, окр. чачанског;
 Г-дин *Радван Зеи*, у Трнави, окр. чачанског;
 Г-ђа *Марија Траусмилер*, у Бачевцима, окр. ужичког;
 Г-ђа *Зорки Пангићка*, у Јелашници, окр. врањског;
 Г-дин *Завиша Јовановић*, у Д. Бранетићима, окр. рудничког;
 „ *Гвозден Петровић*, „ Ошљану, окр. тимочког;
 Г-ђа *Јелена Томићка*, у Шарбаповцу, окр. тимочког;
 Г-дин *Бранко Думовић*, у Грабовици, „ моравског;
 „ *Душан К. Урошевић*, у Маскару, „ „
 Г-ђа *Анђа Александровићка*, у Гор. Добрињи, окр. ужичког;
 Г-дин *Милован Кокић*, у Севојну, окр. ужичког;
 „ *Чедомир З. Ђурић*, у Плажанима, окр. моравског;
 Г-ђа *Даринка Ристићка*, у Прељини, окр. рудничког;
 „ *Милена Божевићка*, у Тропоњу, окр. моравског;
 „ *Милева Милојевићка*, у Жагубици, окр. пожаревачког;
 Г-дин *Петар Огњановић*, у Гор. Душнику, окр. нишког;
 Г-ђа *Косара Недељковићка*, у Трговишту, „ тимочког;

Претписима Господина Министра Просвете и Црквених Послова на основу чл. 29. закона о народним школама постављени су привремени учитељи за сталне учитеље и то:

- Г-дин *Чедомир Ђурић*, у Шаркамену, окр. крајинског;
 „ *Миодраг Благојевић*, у Малајници, окр. крајинског;
 „ *Драгомир Тихић*, у Мисачи, окр. крагујевачког;
 „ *Милорад Марковић*, у Бучју, „ тимочког;
 „ *Богољуб Барбуловић*, „ Јагличју, окр. нишког;
 „ *Добривој Петровић*, „ Грбавчи, „ „
 „ *Тихомир Нешић*, у Николинцу, „ „
 „ *Милан Радојичић*, „ Јабланици, „ крушевачког;
 „ *Новак Марковић*, „ Гор. Буковици, окр. подринског;
 ✓ *Апостол Васић*, у Мекишу, окр. топличког;
 „ *Петар С. Огњановић*, у Дугом Пољу, окр. нишког;
 „ ✓ *Лазар Ђирковић*, у Кални, окр. врањског;
 „ *Војислав Урошевић*, у Алдинцу, окр. тимочког;
 „ *Милорад Живковић*, „ Слатини, „ крајинског;
 „ ✓ *Борђе Г. Поповић*, „ Губеревцу, „ врањског;
 „ *Душан Белмаш*, у Пироману, окр. ваљевског;
 „ *Милан Томић*, у Берању, окр. пожаревачког;

- Г-дин *Димитрије Бресјанац*, у Батовцу, окр. пожаревачког;
 „ *Лушан Стојановић*, у Рибници, окр. ваљевског;
 „ *Милун Ивковић*, у Добри, окр. пожаревачког;
 „ *Радмилу Бећић*, „ Шљивовици, окр. ужичког;
 „ *Светомир Д. Живановић*, у Лисову, окр. тимочког;
 „ *Живојин С. Лукић*, у Белом Потоку, окр. београдског;
 „ *Јездимир Милинковић*, у Косовици, окр. чачанског;
 Г-ђца *Олга Н. Петровићева*, у Белотићу, окр. подринског;
 „ *Надежда Балићевика*, у Враћ. Бањи, окр. врањског; ✓
 „ *Даринка Карамарковиќа*, у Михаиловцу, окр. смедеревског;
 Г-дин *Радисав Миџовић*, у Кални, окр. пожаревачког;
 Г-ђа *Зорка А. Поповиќа*, у Влад. Хану, окр. врањског; ✓

Претписима Господина Министра Просвете и Црквених Послова на основу чл. 47. закона о народним школама, уважене су оставке привременим учитељима и то:

- Г-дину *Петру С. Јаковљевићу*, у Ковиљу, окр. чачанског;
 „ *Јездимиру Милинковићу*, у Косовици, окр. чачанског;
 „ *Војиславу К. Поповићу*, у Ратају, окр. врањског; ✓
 „ *Драгомиру Тихићу*, у Мисачи, окр. крагујевачког;
 „ *Радмилу М. Бећићу*, у Шљивовици, окр. ужичког;
 „ *Александру А. Јанчићу*, у Орању, окр. врањског; ✓
 „ *Светиславу Г. Јовановићу*, у Јошан. Бањи, окр. чачанског; ✓
 „ *Данилу А. Димитријевићу*, у Лучини, окр. крушевачког;
 „ *Страшмиру Б. Ружићу*, у Златарима, окр. крушевачког;
 „ *Живојину С. Лукићу*, у Б. Потоку, окр. београдског;
 „ *Милораду К. Живковићу*, у Слатини, окр. крајинског;
 „ *Милутину А. Николићу*, „ В. Крени, „ смедеревског;
 „ *Љубомиру Н. Костићу*, у Криваји, окр. подринског;
 „ *Јовану М. Поповићу*, у Црној Трави, окр. врањског; ✓
 „ *Петру Маџарицу*, у Вајузи, окр. крајинског;
 Г-ђи *Милеви Илићки*, у Ласову, окр. тимочког;
 Г-дину *Борђу А. Јовановићу*, у Шидонају, окр. рудничког;
 „ *Светомиру Максимовићу*, у Ковачевцу, окр. смедеревског;
 „ *Сави Пауновићу*, у Влаолу, окр. пожаревачког;
 „ *Тихомиру Нешићу*, у Николинцима, окр. нишког;
 Г-ђи *Марији О. Петковићевој*, у Ореовици, окр. пожаревачког;
 Г-дину *Животи А. Протићу*, у Јеловцу, окр. моравског;
 „ *Живојину С. Милосављевићу*, у Батиници, окр. моравског;
 Г-ђи *Зорки Пангелићки*, у Бањи, окр. крагујевачког;
 Г-дину *Милану Јаковљевићу*, у В. Лукањи, окр. пиротског;
 Г-ђи *Љубици Вујковићки*, у Бигреници, окр. моравског;
 Г-дину *Драгољубу Радојевићу*, у Баталагама, окр. ваљевског;
 „ *Сими Јегмановићу*, у Кривој-Феји, окр. врањског; ✓

Претписима Господина Министра Просвете и Црквених Послова на основу чл. 29. закона о народним школама постављени су свршени ученици учит. школе са испитом, за сталне учитеље и то:

- Г-ђца *Драгиња Симићева*, у Старчеву, окр. пожаревачког;
 „ *Јелисавета Николићева*, у Крепољину, окр. пожаревачког;

Претписима Господина Министра Просвете и Црквених Послове на основу закона о народним школама постављени су за вршиоце дужности учитеља:

- Г. *Илија Анђелковић*, у Крушевици, окр. београдског; ✓
 „ *Добривоје Кузмановић*, у Лесковцу, „ „ „ „ ✓
 Г-ђа *Александра Голубовића*, у Београду, окр. београдског;
 Г-ђа *Загорка Јовановићева*, у Сараорцима, „ смедеревског;
 Г. *Живко Живановић*, у Белом Потоку, окр. београдског;
 „ *Кузман Бауновић*, у Рајстовцу, окр. врањског; ✓
 „ *Димитрије Димитријевић*, у Сијерини, окр. врањског; ✓
 „ *Василије Бојић*, у Гор. Присјану, окр. врањског; ✓
 „ *Борђе Каљевић*, у Сирагојну, окр. ужичког;
 „ *Душан Ивановић*, у Равнима, „ „ „ „
 „ *Душан Коњевић*, „ Латвици, „ „ „ „
 „ *Александар Станковић*, у Крушцу, окр. пиротског;
 „ *Станислав Шумаревић*, „ Студени, „ „ „ „
 „ *Милутин Мартиновић*, „ Костолу, „ крајинског;
 „ *Стеван Шундић*, у Вратни, окр. крајинског;
 „ *Драгомир Михаиловић*, у Мађеру, окр. крушевачког;
 „ *Борђе Борђевић*, у Буђанима, окр. моравског;
 „ *Јеврем Матић*, у Костајнику, „ подринског;
 „ *Светозар Ђ. Атић*, у Лескову, окр. пожаревачког;
 Г-ђа *Драга Тодоровићка*, „ Манастирици, окр. пожаревачког;
 Г. *Антоније Тодоровић*, у Манастирици, „ „ „ „
 „ *Петар Малетић*, у Миријеву, окр. пожаревачког;
 „ *Михаило Димитријевић*, у Табановцу, окр. пожаревачког;
 „ *Светозар Милаговић*, у Рибарима, окр. „ „ „ „
 „ *Петар Завишић*, у Четережу, окр. пожаревачког;
 „ *Живорад Поповић*, у Вуковцу, окр. „ „ „ „
 „ *Борисав Стојаковић*, у Сени, окр. пожаревачког;
 „ *Љубомир Ристић*, „ Бучју, „ тимочког;
 „ *Атанасије Вигић*, „ Мочиоцима, окр. ужичког;
 „ *Милан Радосављевић*, у Љубишу, „ „ „ „
 „ *Илија С. Премовић*, у Балајинцу, „ моравског;
 „ *Димитрије Вучићевић*, у Шљивовици, окр. ужичког;
 „ *Милета Станојевић*, у Гостиљу, окр. ужичког;
 „ *Боривоје Борисављевић*, у Врбници, окр. пожаревачког;
 „ *Драгиша Радовић*, у Кладушници, „ крајинског;
 Г-ђа *Леопаса Јовановићева*, у Љубичевцу, окр. крајинског;
 „ *Илинка Велковићева*, у Слатини, окр. крајинског;
 Г. *Јаков Поповић*, у Љубичевцу, окр. крагујевачког;
 „ *Јосиф Анђелић*, „ Врестовцу, „ крајинског;
 „ *Душан Клајић*, „ Мирочу, окр. крајинског;
 Г-ђа *Драга Јовићка*, „ Брзој Паланци, окр. крајинског;
 Г. *Никола Новаковић*, у Моравцима, окр. рудничког;
 „ *Никола Думитријевић*, у Табаковцу, окр. крајинског;
 „ *Драгослав Красић*, у Батинцу, окр. моравског;
 „ *Љубомир Атанасковић*, у Гор. Мутници, окр. моравског;
 „ *Михаило Рајићковић*, у Јаганцју, окр. нишког;
 Г-ђа *Софија Митровићева*, у Бољетину, окр. крајинског;
 Г. *Милан М. Протић*, на Ушћу, окр. чачанског; ✓

- Г. *Јеротије Арсић*, у Студеници, окр. чачанског;
 „ *Момчило А. Поповић*, у Јошанич. Бањи, окр. чачанског;
 „ *Драгољуб Н. Николић*, у Мајуру, окр. моравског;
 „ *Душан Поповић*, у Доњ. Видову, „ „ „
 „ *Трајко Стошић*, „ Дворској, окр. подринског;
 „ *Панта Вуловић*, „ Чокешини, окр. „ „
 „ *Димитрије Илић*, у Туларима, „ ваљевског;
 „ *Иван Рагковић*, у Каменици, окр. „ „
 „ *Петар Ј. Ивановић*, у Јовцу, „ врањског;
 „ *Борђе Никита*, у Стублау, окр. врањског;
 „ *Милорад Милићевић*, у Поћути, окр. ваљевског;
 „ *Драгић Поповић*, у Брезови, окр. чачанског;
 „ *Богосав Тодоровић*, у Негбинама, окр. ужичког;
 „ *Спасоје Марковић*, „ Вел. Лукањи, окр. пиротског;
 „ *Љубица В. Борђевић*, у Доњ. Бел. Реди, окр. тимочког;
 „ *Божеидар Голубовић*, у Суводолу, окр. пожаревачког;
 „ *Милан Павичић*, у Осаници, окр. пожаревачког;
 „ *Влада Т. Радојевић*, у Крављ. Долу, окр. пожаревачког;
 „ *Александар Ј. Јокановић*, у Косовици, окр. чачанског;
 „ *Милан Симић*, у Међуречју, окр. чачанског;
 „ *Никола П. Ђерић*, у Пртићу, „ тимочког;
 „ *Танасије Тришић*, у Оштрељу, окр. тимочког;
 „ *Јован Докић*, у Мустанићу, окр. пожаревачког;
 „ *Љубомир Атанаковић*, у Блажеву, окр. крушевачког.

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА

БИБЛИОТЕКА

РАДЊА ГЛАВНОГА ПРОСВЕТНОГ САВЕТА

962. РЕДОВНИ САСТАНАК

28. маја 1908. год.

Били су: потпредседник Миливоје Ј. Поповић; редовни чланови: Васа Димић, Ранко Петровић, д-р Чед. Митровић, Јован Ђ. Јовановић; ванредни чланови: Љубомир М. Протић, д-р Милан Радовановић, Живојин Ј. Јуришић, Мирко М. Поповић, д-р Светолик П. Стефановић и Михаило Станојевић.

Пословођа: Јов. Ђ. Јовановић.

I

Прочитан је и примљен записник 961 састанка.

II

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 24. овог месеца ПБр. 7238, којим се извештава Савет: да је г. Јован Ђ. Јовановић, професор одређен да врши дужност референта за основну наставу и према томе је постао редован члан Главног Просветног Савета.

Савет је ово примио к знању.

III

Прочитан је акт г.г. Јосифа Ковачевића, Илије Ђукановића и Славка Милића професора, којим извештавају Савет, да им је одређен краatak рок за преглед уџбеника из математике, и да за то време не могу прегледати те гимназијске уџбенике, ни реферисати о њима.

Усвојивши разлоге референата, Савет је одлучио: да се умоле г.г. референти, да до 15. августа ове године поднесу исцрпан реферат о том предмету.

IV

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 10. прошлог месеца ПБр. 3599, којим се шаље на оцену и мишљење

пону да књижара Ернеста Ајхштета, да Министарство откупи 4000 комада штампаних књига „Француско-српски речник“ од Ј. Н. Стевовића. Савет је одлучио: да се умоле г.г. Павле Поповић, Тјешимир Старчевић и Мидан Вујановић, професори, да овај речник прегледају и Савету реферишу у смислу издавачеве понуде.

V

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 9. прошлог месеца, ПБр. 4936, којим се шаље Савету на оцену и мишљење молба г. Алексе Станојевића, професора, који је молио, да се његова штампана књига „Хемија са основима минералогije“ може употребљавати као уџбеник приватног издања у нашим средњим школама.

Савет је одлучио: да се умоле г.г. д-р Марко Т. Леко, Чедомил Петровић и д-р Светолик П. Стевановић, професори, да овај уџбеник прегледају и Савету реферишу.

VI

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 10. овог месеца ПБр. 6868, којим се пита Савет за мишљење о том: хоће ли се књига „Логаритамске таблице природних бројева тригонометријских функција“ у преводу Радована Пејића употребљавати и даље као уџбеник и за које време, како би према томе Државна Штампарија знала хоће ли и у колико комада прештампати тај уџбеник.

Савет је одлучио: да се умоле чланови комисије за преглед уџбеника из математике, г. г. Јосиф Ковачевић, Илија Букановић и Славко Милић, професори, да и ово дело прегледају и о њему реферишу.

VII

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 10. овог месеца ПБр. 6865, којим се пита Савет за мишљење о том: треба ли прештампати Физику од Васмута у преводу Владимира Зделара.

Савет је одлучио: да овај уџбеник не треба више прештампавати.

VIII

Прочитан је реферат г.г. д-ра Чедомиља Митровића, професора и Моше Пинто учитеља о поправљеној књизи „Библијске поуке“ од г-ђе Естире Русо,

Усвојивши мишљење референата, Савет је одлучио: да се књига „Библијске поуке“ од г-ђе Естире Русо, може употребљавати као помоћна књига у основним школама мојсијеве вере, ако техничка израда и цена буду како треба.

IX

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 24. прошлог месеца, ПБр. 5318, којим се шаље на оцену и мишљење молба г. Јована Зорка, учитеља музике и певања, који је молио за наставничко место.

Савет је одлучио: да се умоле г. г. Стеван Мокрањац и Мирко Поповић, професори, да молбу и документа г. Јована Зорка прегледају и о том реферишу.

X

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 10. овог месеца ПБр. 6705, којим се Савет пита за мишљење о том: има ли г. д-р Борислав Лоренц квалификације за наставника средњих школа.

По прегледу молбе и докумената г. Лоренца, Савет је дао мишљење: да г. д-р Борислав Лоренц има квалификације за наставника средњих и стручних школа.

XI

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 22. прошлог месеца, ПБр. 5079, којим се Савет пита за мишљење о том: има ли г. Јован С. Јовановић, чиновник министарства војног, квалификације за вишег учитеља језика у учитељским школама.

По прегледу молбе и докумената г. Јовановића, Савет је одлучио: да г. Јован С. Јовановић, није испунио све погодбе, које се траже чланом 63. Закона о средњим школама.

XII

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 24. овог месеца ПБр. 7155, којим се Савет пита за мишљење о том: има ли г. Лазар Крцалић квалификације за вишег учитеља средњих школа.

По прегледу молбе и докумената г. Крцалића, Савет је одлучио: да, на основу чл. 65. Закона о средњим школама, г. Лазар Крцалић има квалификације за вишег учитеља у средњим школама.

XIII

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 24. овог месеца ПБр. 4759, којим се шаљу Савету на оцену у рукопису књиге „Руска граматика“, „Руска синтакса“ и „Примери руског језика“ од Константина Ђ. Поп-Манића.

Савет је одлучио: да се умоле г. г. д-р Радован Кошутић, доцент универзитета, д-р Александар Белић и Милутин Драгутиновић, професори, да ове списе прегледају и о њима реферишу.

XIV

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 2. прошлог месеца, ПБр. 4645, којим се шаље Савету на оцену молба књижара Гиљића и Ђорђевића из Јагодине, који моле, да се њихова издања „Анђелак, књига за децу“ од С. Грбића, и „О храни“ од д-р Добр. Гер. Поповића, препоруче за поклањање о испитима ученицима основних школа и за књижице народних школа; а књижица „Мали Цртач“, да се одобри као помоћно учило у основним школама.

Према усеном реферату својих чланова, Савет је одлучио: да се књига „Анђелак“ од С. Грбића може препоручити за поклањање о испитима ученицима и ученицама народних школа, но стим, да буде цена књизи 0 80 дин.

Књигу „О храни“ да прегледају и о њој усмено Савету реферишу г.г. д-р Милан Радовановић и Мих. Станојевић; а за књигу „Мали пртач“ да се умоле г.г. Н. Зега и Н. Соколовић учитељ, да је прегледају и о њој реферишу.

XV

Саслушан је усмени реферат члана Јована Ђ. Јовановића о молби г-ђе Милице Крстићке, учитељице у пензији, која је молила, да се врати у учитељску службу.

Савет је усвојио мишљење референта и одлучио: да г-ђа Милица Крстићка треба још да поднесе крштеницу или доказе о годинама старости и сведоштво о свршеној школи, па ће се тек онда одлучити: може ли се она вратити у учитељску службу или не.

XVI

Саслушан је усмени реферат члана Јов. Ђ. Јовановића о молби г-ђе Косаре Голубовићке, учитељице у пензији, која је молила да се врати у учитељску службу.

Савет је одлучио: да остаје при ранијој својој одлуци.

XVII

Саслушан је усмени реферат члана Јов. Ђ. Јовановића о молби г-ђе Драге Тришићке, учитељице у пензији, која је молила да се врати у учитељску службу.

Савет је одлучио: да г-ђу Драгу Тришићку не треба вратити у учитељску службу.

XVIII

Саслушан је усмени реферат члана Јов. Ђ. Јовановића о молби г-ђе Даринке Мијалковићке, учитељице у пензији, која је молила да се врати у учитељску службу.

Савет је одлучио: да г-ђу Даринку Мијалковићку не треба вратити у учитељску службу.

XIX

Саслушан је усмени реферат члана Јов. Ђ. Јовановића о молби г-ђе Зорке Антићке, учитељске заступнице, која је молила да се врати у учитељску службу.

Савет је одлучио: да г-ђу Зорку Антићку треба вратити у учитељску службу.

XX

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 1. прошлог месеца ПБр. 4591, којим се шаље на оцену молба

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

www.unib.rs

г. Сретена Пашића председника „Друштва за деју психологију“, који је молио да се часопис „Гласник српског друштва за деју психологију“ препоручи за књижнице народних, виших женских и учитељских школа.

Савет је одлучио: да се умоле г.г. Љубомир Протић и д-р Стеван М. Окановић, професори, да овај часопис прегледају и Савету рефериршу.

XXI

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 31. прошлог месеца ПБр. 4508, којим се шаље на оцену молба г. Аце Живановића, да се његов лист „Привреда“ препоручи за књижнице народних школа.

Савет је одлучио: да се умоле г.г. Мих. Станојевић и Мих. Ступаревић, учитељи, да овај лист прегледају и Савету рефериршу.

Овим је закључен овај састанак.

963. РЕДОВНИ САСТАНАК

2. септембра 1908. год.

Били су: председник д-р Михаило Петровић; потпредседник Миливоје Ј. Поповић; редовни чланови: Ранко Петровић, Сава Антоновић, Миливоје Симић, Љубомир Протић, д-р Чед. Митровић, д-р Душан Рајичић, Светислав Максимовић и Мирко Поповић,

Пословођ: Мих. Недељковић.

I

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 26. августа ове године ПБр. 12437, којим се извештава Савет, да су указом од 26. августа о. г., а на основу чл. 6. и 7. Закона о уређењу Главног Просветног Савета постављени за школску 1908—1909. и 1909—1910 годину за редовне чланове: г.г. д-р Михаило Петровић, редовни професор Универзитета, који ће бити и председник Савету; Ранко Петровић, директор III београдске гимназије; Сава Антоновић, директор реалке; Миливоје Симић, директор II београдске гимназије; Љубомир Протић, управитељ женске учитељске школе у Београду; Павле Поповић, ванредни професор Универзитета; д-р Чедомиљ Митровић, ванредни професор Универзитета; Светислав Максимовић, професор I београдске гимназије и Мирко Поповић, професор II београдске гимназије, а да, на основи чл. 7. Закона о уређењу Главног Просветног Савета, улазе као редовни чланови Савета г.г. Миливоје Поповић, начелник Министарства просвете и црквених послова и д-р Душан Рајичић, врш. дужности референта за основну наставу.

Савет је ово саопштење примио знању.

II

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 27. августа ове године, ПБр. 12492, којим се извештава Савет, да

WWW.UNIBEGRS
УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

на основу чл. 8. Закона о уређењу Главног Просветног Савета за школску 1908—1909 годину постављени за ванредне чланове Савета: г.г. Светозар Атанацковић, директор гимназије у Ужицу; Михаило Бобић, директор гимназије у Нишу; Петар А. Тина, директор гимназије у Зајечару; Милош Динић, директор гимназије у Пожаревцу; Сретен М. Адић, управитељ мушке учитељске школе у Јагодини; Лука Јевремовић, управитељ учитељске школе у Алексинцу; Стеван Веединовић, ректор Богословије Св. Саве; Сретен Ж. Пашић, управитељ Више Женске Школе у Београду; д-р Милан Радовановић, управник опште државне болнице; Борђе Стојковић, директор гимназије у Неготину; Сима Златичанин, директор гимназије у Врању; Димитрије Ј. Тричковић, директор гимназије у Крушевцу; Светозар Обрадовић, управитељ Више Женске Школе у Крагујевцу; Богдан Јанковић, директор гимназије у Ваљеву; Живојин Ј. Јуришић, професор реалке; д-р Петар А. Вукићевић, професор реалке; Миливоје Башић, професор III београдске гимназије; д-р Светолик Стевановић, професор I београдске гимназије; Михаило Јовић и Михаило Станојевић, учитељи из Београда.

Савет је ово саопштење примио знају.

III

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 27. августа ове године ПБр. 12496, којим се извештава Савет да је за секретара Главног Просветног Савета постављен г. Михаило Неделковић, секретар Министарства просвете и црквених послова.

Савет је ово саопштење примио знају.

IV

Приступљено је избору потпредседништва Главног Просветног Савета.

Савет је једногласно изабрао за потпредседника г. Миливоја Поповића, начелника Министарства просвете и црквених послова.

V

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 2. августа ове године ПБр. 12967, којим се пита Савет за мишљење: да ли би требало, са обзиром на другу и четврту алинеју чл. 4. Закона о средњим школама, имајући при томе у виду недовољан број наставника у нашим средњим и стручним школама, шесторазредну гимназију у Неготину, бар привремено свести на четвороразредну.

По довољној дискусији Савет је одлучио: да се, с погледом на другу и четврту алинеју чл. 4. Закона о средњим школама, неготинска шесторазредна гимназија може свести на четвороразредну средњу школу с тим, да кад наступе повољнији услови ова гимназија постане опет шесторазредна.

VI

У вези са актом ПБр. 20636. и одлуком Саветском СБр. 142/1907. (СБр. 2972) прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених по-

слова од 20 августа ове године ПБр. 8831, којим се пита Савет за мишљење: да ли г. Милош Р. Милошевић, суплент учитељске школе у Алексинцу, има квалификација за вишег учитеља језика у учитељским школама.

По оцени молиочевих докумената Савет је одлучио: да г. Милошевић, према чл. 63. Закона о средњим школама, и другој алинеји чл. 14. Закона о изменама и допунама у закону о уређењу учитељских школа, има квалификација за вишег учитеља језика у учитељским школама.

VII

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 2. септембра ове године ПБр. 13011, којим се пита Савет за мишљење: да ли г. Бошко Бошковић, суплент гимназије у Нишу, има квалификација за вишег учитеља језика.

По оцени молиочевих докумената Савет је одлучио: да г. Бошковић не испуњава све услове чл. 63. Закона о средњим школама, јер нема уверење о положеном учитељском испиту, те се, према томе, не може сада ни поставити за вишег учитеља језика.

VIII

Саслушани су реферати г.г. Мирка Поповића, професора II београдске гимназије, редовнога члана Савета, и Стевана Мокраљца, вишег учитеља музике и певања у Богословији Св. Саве, о квалификацијама Јована Зорка, привременог учитеља музике и певања у Богословији Св. Саве.

Савет је усвојио мишљење г.г. референата и донео одлуку: да г. Зорко, према чл. 64. закона о средњим школама, има квалификација за учитеља певања и свирања.

IX

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 1. септембра ове године, ПБр. 10855, којим је спроведена Савету на оцену и мишљење молба г. Борђа Вујаклије, професора, који је молио за место професора у нашим средњим школама.

Савет је одлучио: да се умоле г. г. Миливоје Симић, директор II београдске гимназије и Мирко Поповић, професор II београдске гимназије, да ову молбу прегледају и Савету поднесу свој реферат.

X

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 1. септембра ове године ПБр. 10921, којим је спроведена Савету на оцену и мишљење молба г. д-ра Ивана Арнејца, који је молио за место гимназијског учитеља или суплента.

Савет је одлучио: да се умоле редовни чланови Савета: г.г. Миливоје Симић, директор II београдске гимназије и Мирко Поповић, професор II београдске гимназије, да ову молбу прегледају и Савету поднесу свој реферат.

XI

www.unilib.rs Саслушан је реферат г. Љубомира Протића, управитеља женске учитељске школе у Београду, редовног члана Савета, о томе: да ли се Гласник српског друштва за децју психологију може препоручити за књижнице народних, виших женских и учитељских школа.

Према овоме реферату и мишљењу појединих чланова Савета донета је одлука: да се Гласник српског друштва за децју психологију може препоручити за набављање за књижнице народних, средњих и стручних школа.

XII

У вези са Саветском одлуком од 21. јуна ове године СБр. 141/1907. прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 16. августа ове године ПБр. 11334, којим се пита Савет за мишљење: да ли техничка израда и продајна цена књиге Библијске поуке за ученике и ученице школа мојсијеве вере од Естире Ш. Русо испуњава услове чл. 40. Правила о штампању уџбеника.

По размотрењу књиге Савет је одлучио: да техничка израда и продајна цена књиге Библијске поуке од Естире Ш. Русо испуњавају у свему услове прописане чл. 40. Правила о штампању уџбеника.

XIII

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 25. августа ове године ПБр. 12120, којим се пита Савет за мишљење: да ли би г-ђу Јелену Николић, учитељицу из Неготина, требало ставити у пензију.

По прегледу лекарско-комисијског уверења о стању здравља ове учитељице, а на основу чл. 33. закона о народним школама, Савет је дао мишљење: да г-ђу Јелену Николић, учитељицу, треба пензионисати.

XIV

Прочитано је писмо г. Министра просвете и црквених послова од 2. септембра ове године ПБр. 12874, којим се пита Савет за мишљење да ли би г-ђу Настасију Петровићку, учитељицу из Крњева, требало ставити у пензију.

По прегледу лекарско-комисијског уверења о стању здравља ове учитељице, а на основу чл. 33. Закона о народним школама, Савет је дао мишљење: да г-ђу Настасију Петровићку, учитељицу, треба пензионисати.

Овим је састанак закључен.

НАУКА И НАСТАВА

РАСТЕЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

— АНТРОПОЛОШКО-ПЕДАГОШКО-ПСИХОЛОШКА ШТУДИЈА —

д-р Паја Радосављевић — Њујорк.

(СВРШЕТАК)

IV. Спорт и игре.

Игре, спортови и игре образују најстарије и најпопуларније поље физичког васпитања.

Игру не треба узети онако, како ју узима поменути њемачки мислилац, *Д-р Грос*, т. ј. да је она дјетињаста пракса за будуће активности одраслог човјека; игру треба схватити као дух и активитете прошлости, које се одржавају у садашњости.

У игри је свака мијена и покрет — инстинкат с наслијеђем. Дјеца у игри понављају драматичку историју људске расе у васколиким својим радовима, бојевима, борбама за живот и навикама. То је изгубљени рад варваризма, дивљаштва, преисторијских комуникација, па и самог прачовјечанског живота у шуми и води. То је наша историја мишића, која се обнавља у индивидуалном дјетињству. Она је — супротно Гимнастици — дубоко увријезана у срце људско, па има како душу тако и тијело.

Игра нити прецењује тијело нити дух. Ако се добро схвати, она је идејално вјецбање младежи. Олимпијске игре нису биле просто покушаји јачине и снаге; оне су биле како вели *Др. Стенли Хол* — „a modern prize exhibition camp-meeting, Derbu-day, Wagner festival, a meeting of the British association, a country cattle show, intercollegiate games, and mediaeval tournament.“

Славе што су на овим играма добивене цијениле су се наја све. Прави атлета бјеше уједно и моралиста и филозоф, а не гладијатор.

Знање и умијење бјеше, дакле, у један мах, а знање бјеше живот и здравље. Врлина и перфектна мужевност бјеше идентично. Прераном локалисању афекција у спољу доскочило се веселом актившошћу и дифузном ексихлараацијом.

Па у нашим рођеним данима, игра је најбоља мјера за интегритет, несокаљаност душе. Старо доба је апсенција душе и тијела у игри. Игре, што се данас његују, воде своје поријекло од права живота прошлости.

Вјештина у бацању бјеше некад потреба за надживљавање. Играње лопте („baseball“) у многим је фазама филетичким врло фамилијарна. Пецање се све до данас не мијења. Најбоље су оне игре, које имају ову филетичку санкцију.

Ред, у коме се игре јављају и како би оне требале да се предузимају, мора се научити од еволуције. Гимнастика, чији је рад интересантан у једном добу дјечковог живота, посве губи свој ефекат у другим добима. Детерминација онто-филогенијског паралелизма од највеће је практичке важности у васпитању.

Играње с луткама кулминује у 8. или 9. години и скоро при свршетку 15. године. Нема разлога кад се мисли, да дјеца која воле лутке, постају најбоље матере. Игра је опетовање, рекапитулација прошлости расе, а не пракса за будући живот одраслог човјека.

Др. мед. *Лутер Гуулик*,⁵² директор физичког васпитања у Њујорку и доцент школске Хигијене на Педагошком Факултету Њујоршког Универзитета (New York University School of Pedagogy) — дијели дјетињство у три перијоде играња. Прије седме године сионтана је игра изванредна. Од седме до дванајете године игре су индивидуалистичке и компететивне природе. Од пубертета преобладају игре капетана.

Игре *вијалице* (или гоње) расту од 11% у шестој до 19% у деветој години, а у шеснајстој години падају за 4%. Ова факта врло су сугестивна по теорији рекапитулације. Игре *натјечања* и *социјалне* игре такођер су сугестивне у филетичкој кривуљи играња. И заиста, гдје год су чињена испитивања, налазимо паралелу између дјечијег интересовања, које је у непрестаној мијени, дакле, између нових сигара и мијењања расе у својој еволуцији.

Један од најважнијих задатака мишићног живота је ритмичка природа људских покрета. Покрети примитивних народа бјеху ритмички и аутоматички. У некојим ранијим степенима, рад, игра и вјештина имали су заједнички овај ритмички квалитет.⁵³ Радничке пјесме

⁵² Dr. Luther Gulick, Some Psychological Aspects of Physical Exercise, 1898. — Др. Гуулик предаје ове године на Њујоршком Педагошком Факултету: „Play in Relation to Education.“ (Игра у односу напрема васпитању) као засебно предавање.

⁵³ Сравни: Dr. Carl Bücher, Arbeit und Rhythmus, 1900.

оживљавале су посао. У нас Срба и Хрвата и данас постоје радиничке пјесме при косидби, вршидби, бербји кукуруза и грожђа и т. д.

Доба младости велико је доба ритмичких покрета. Скоро све сигре показују ове покрете у неком степену. Психички ритмус (ритам) јача и помаже духовном раду, јер појачава моћ концентрације пажње и напетост реченица. Рат, љубав и религија потпирују се овим ритмом.

Играње у колу („танцање“ или плесање) је примитивна и жива експресија ритма. Већина великих религија знале су да се послуже овим. Василије Велики и Гргур Велики завели су ово у вјерске службе. Све велике народности имају карактеристичке плесове. Ми Срби и Хрвати у том погледу и данас се можемо поносити. Наша кола и кавалерско хватање руку за руку у нашим народним играма куд и камо претјечу естетску грациозност туђих „окретних“ игара, у којима се млади свијет причврљи једно уз другу као оно херинге... Штета је и жалост што се Срби (изван Србије) и Хрвати онолико заносе туђим, неестетским играма, а забатаљују наше народне. Ко је видјео Шумадинца и Шумадинку како игра мора се одушевити за наше дивне народне плесове. Вријеме је једном да се Срби и Хрвати освијесте, па да у првом реду, облигатно (као што је то случај у Америци) заведу у своје средње и више школе народне игре или плесове и то као битан саставни дио физичког васпитања. И на тај ћемо начин приложити један мали, али животворни угарак на жртвеник сложног рада Срба и Хрвата — једног племена су два имена.... Јединство језика је ту, јединство у умјетности и осјећају треба за тим да дође, а воља и права акција за уједињење доћи ће само по себи....

Културна вриједност плесања неизмјерна је, јер даје експресију у свима врстама расположења, шта више, боље него ли и сама музика. Модерно плесање дегенерише, а често је пута и погубно. Плесање не треба сузбијати или избацити из школе, већ га треба само реформисати.

Битна разлика између дивљих и цивилизованих раса лежи у ритмичкој напетости рада и одмора, доколице. Дивљи народи одмарају се у врло дугим интервалима, па онда као бијесни раде без икаквог одмарања.

Чувени енглески натуралиста *Чарлс Дарвин* мисли, да су виталне функције периферичке, као што су вертебрати, кичмењаци потекли од тидалног асцидијана. Многа младеж показује ове примитивне трагове, обављајући свој рад с помамном енергијом, да онда падне у дуге перијоде љенчарења. Експес изгледа да је неопходна ствар у добу адолесценције, јер развија нова ткања и отвара нове путеве арејама. „Second wind“ изгледа да је једна фаза ове потребе.

Тенденције за борење у добу адолесценције имају филетички жиг. Суровост дјечака очигледна је у безброј мање или више форми тучњава. Маркајтна љубав за сурове шпортове постоји чак и у многих одраслих

Људи. Ови трагови преципирани су мржњу за сва борења у извјесним класама. Али, доктрина о нересистенцији, о неодунирању или мирољубива страст наших Назарена кад их снађе биједа и невоља није мушко држање и омаложава, убија индивидуални и национални понос, славу и — моралност.

Велике школе у Инглеској и Америци регулишу борење и с правом га сматрају као особито средство за образовање карактера. Пугилизам или песничање је у главном вјештина и ствара психичке моћи за коловођством и господарењем.

Љутња је битни дио здравог карактера. Но, љутња и борење морају се ставити у службу вишег плана за одликовање и части. Берлински филозоф, *Др. Фр. Паулзен*, тај мудри судач практичке етике, сматра немачки двобој за мало зло. И многи наши људи одушевљавају се овим Паулзеновим мишљењем. Према нашем миљењу систем двобоја (дуела) је у главном за то слаб, што се његов законик части не поклана с правцем, који одваја праву част од нечасности.

Што се тиче мачевања оно је вједбање са извјесном оградом, али је једнострано.

Етика части у Јапана, *Бушидо*,⁵⁴ велики је систем и душа Јапана. Боље него ли најсличнији системи он хармонизира атлетски живот и душу живота тако, да сваки физички акат има своје унутрашње значење. Лојалност, умјереност и неустрашива храброст главна су обиљежја тог сустава.

Хрвање је глоријозно вједбање, које „муштра“ сваки мишић (или рибић) и развија како еластичност духа, тако и добру нарав и само контролисање. Оно је врло својствено, јер нарочито образује флексорне мишиће.

Васколико ратно образовање повлачи за собом љубав напрама свом домаћем огњишту и својој отаџбини и кочи цинизам, опадање, подлаштво и моралну корупцију. Љубав и рат увијек су ишли руку под руку, јер само снага и храброст могу одбранити дом и отаџбину.

Шпортови што симулирају рат са психогенетичког гледишта слични су рату. Нама су потребнији чистији, бољи шпортови. Дух, који пошто пото хоће да победи, служећи се пријеваром и тајном праксом, посве је изопачен. Част и слава су бољи него ли онај фалични аплауз. Да наведем један диван примјер.

У једном интернационалном тенису прича се како је славном *Дохертију* дата згодна прилика, коју је он сматрао као неправедну напрама своме опоненту. Он није ништа рекао. Али, кад је отпочета друга игра он је хотимично учинио погрјешку. Он је изгубио игру

⁵⁴ *Inazo Nitobé, Bushido: The Soul of Japan, 1900.*

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

са овом својом великодушностју. Но, он је и тада добио велики аплауз од свих правих људи од шпорта.

Штампи, пријатељима и патронима шпортова у Америци и Инглеској као да често пута недостаје витешког смисла, који је велика слава правога шпорта. Кад играчи буду реализовали узвишенију забаву у дивљењу славних људи, они ће радо напустити начин свог обраћања за јетиније и дармајуће аплаузе. — Тип човјека што се огледа у војничким и морнарским школама вриједно је проучавати. Војничко образовање европских сељана право је васпитање у дисциплини, држању и кооперацији. Војнички елемент може се врло zgodно завести и у већини наших школа.

Однос борења напрама љубави остаје у суперијорном раду, који извађају атлете пред лицем женскиња, које они респектују. Њезне религије потоњих Јевреја и древних Хинда, нису акценговале борења у својим рођеним земљама, већ у земљама, гдје су женске имале већи утјецај. Опћи ефекат женског и хришћанског утјецаја није искључио квалитете борења, већ их је само префинио и повисио у форми и сврси, а изнад свега војнике је уздигао до витешког и кавалерског држања.

Вједбе с ногама требају куд и камо већу пажњу, него ли што је то данас случај. Љубљење има врло дубоки филетички коријен. Тоциљљење има много заслуге вишег значења по тијело и дух. Рад с рукама релативно се претјерује у модерним гомбалиштима. Оно, што је главна ствар у данашњем физичком васпитању, јесте то, да се што више сузбију рђави утјецаји предугог сјеђења. Пењање уз брдо идејално је вјецбање.

Проблем играња данас је на дневном реду. То се нарочито опажа у Сједињеним Државама Америке. Каквих већ приједлога није било. Но, и велики дефекти налазе се, јер се они не стварају на темељу правога система, коме је подлога бијолошка наука, нити се врсте и степени вједбања адаптују напрама добу и индивидуалним потребама. Овдје лежи баш Ахилова пета, овјде је мјесто гдје Психологија Младости треба да концентрише свој рад. Покрет за подизањем игралишта у слободној Америци тешко је управљати, али баш скитгалице и млади безбрижни свијет има херојске црте; рђаве црте треба само елиминovati.

Баца атлетике имају своје очите заслуге и своје очите опасности. Она обична тривијална и празна конверзација ђака претвара се у паметни и корисни разговор о дијети, вједбању и степенима части. Ово повећавање интересовања у идејама, захтијева и интересантнију наставу. Трговачке прилике атлетике врло су добро школовање.

Опасности атлетике су занемаривање науке, хистеријска раздраженост и ламентација о повреди и поразу (што је посве контрерно равнодушности, која је тако корисна у животу ситара), гордост, коју потпирује аплауз штампе и гледалаца, фрикција факултета, која узима

непопуларна мјеста и еретичка дијатеза, што монотони рад чини да је одвратан и досадан у познијим годинама.

Професионализам и тенденција да се игре узаконе за читаву нацију и да се еквинација стави на сталну мјеру — ствари су против којих се диже читава фракција. Тенденција за претјераним специјализацијом образовања чинећи човјека ништа другим до ли „полволтером“ и т. д. — има и своје перо, које ју зауставља. Додуше, друге су ствари подједнаке, и игре, које се могу добро практиковати и у средњевјечном животу, као што је „тенис“, „крикет“ и „голд“ више су за човјека него ли за оне, који морају да с тиме престану у својој 26. или 27. години.

У овје речено: научно мишљење од Берлинског Конгреса за Игре (1894) више је за игре, игре и шпортове, него ли за Гимнастику, и то како у погледу на душу тако и у погледу на тијело. Са овог гледишта игра, као што је американски „футбол“, који образује само неколико најтежих и најјачих људи, од мале је користи по универзитет.

Није нам намјера да овдје дефинишемо рад и игру. Као што *Бринг* вели, најбоља игра има највише рада и најбољи рад има највише игре. Дух игре је често пута карактер праве величине. Инглеска у својим највећим, најславнијим перијодама бјеше уједно и највећи дом шпортова и игре,

Дух игре је један од живих интереса и може се наћи у тенису или у вишој математици. Он је битан дио праве појезије. Пад човјека бјеше неопходност вршења ствари без да се укус развијао. Његово уздизање састоји се у вршењу потребних ствари као рад с љубављу. И сама дужност може да пријеђе у страст. Игра значи угодно интересовање и њезини предмети немају међа и граница.

Доћи ће вријеме, кад ће се ове двије провинције рада и игре подударати, и тешка је ствар говорити о игри и интересовању као о нечем, што је површно и тривијално. Изданци игре у уској су близини имажинацији и стварању, и нема горе ствари него чинити да игра буде лака.

Права доктрина о вршењу рада и поучавању интересантног не значи примати то за јевтине паре или дабе и чинити да је оно површно, већ фини начин у стварању илузије ентузијазма и моћи за најсупарнији рад. Најбоља игра је ђеније, а човјек је само тада потпун мајстор свога рада, кад му посао постане уживање.

Глава Пета: Моторичка активност и духовна селекција.

Кад је Емпиријска Психологија прогласила себе као грану научног проучавања, то је интересовање, што се у њој манифестовало било посве у правцу проматрања чула и у правцу сензоричке (сензи-

тивне, осјетне) стране духовног живота. И покрети, што су се при том развијали, бјеху такођер од интересовања, али не као продуковани већ као перцепирани.

Много и много је писано о осјетима, перцепцији (опажају или опажању) и меморији (памћењу) покрета, но, они се никада нису узимали као независни елементи духовних стања. Љекари су, по свој прилици, први били, који су дали иницијативу за развиће интересовања о покретима и за њихову важност по индивидуално благостање.

Ово интересовање бјеше у први мах ограничено на однос између моторичке активности и опћег здравља. Но, мало по мало, то је интересовање расло у схватању својих дијелова, што играју улогу у духовним болестима и имају опћу важност по духовну страну.

Пошто су се покрети признали као битни фактори у свјесном животу, психолози су манифестовали велико интересовање у својим испитивањима. Па и педагози занесоме се духом важности покрета у настави и настојаху да то примјене у сваком процесу учења. Педагози су испочетка примјењивали ово на васпитање у ужој сфери, али данас је моторичка активност протегнута скоро на све форме духовног образовања.

Ово најизразитије изражава дефинитивну реакцију против старих формалних метода у народним основним школама и класика виших завода. Заиста је феноменално, како су се индустријалне и механичке школе развиле за онако кратко вријеме. Тако је барем у напредним европским и америчким државама, а о нама Србима и Хрватима не смијемо ни спомињати, јер су наши педагози од главе до пете били зависни од шпекулативне Хербартове школе, па ни ижице нису смјели унапријед — јер им је њихов узор био апсолутни метод, као оно некад Аристотело у средњем вијеку.

Ручно је образовање, заиста, у знатном степену постало више мета школског функционисања, него ли средство за стицање. И у толико, у колико је ово случај његов продукт биће мање довољан у сусретању захтјева модерних услова, него што је то био случај у старом курикулуму.

Задаћа ове посљедње главе биће та, да покаже како се моторичка активност битно развија у свима операцијама учења и како она постаје селективан фактор у васколикој активности. Моторичка активност има своју примјену у многим областима — у хигијенској, педагошкој и психолошкој.

Све три ове области од виталне су важности по васпитаче. Васпитање и благостање будућих поколења зависи у многome од довољне примјене и инкулкације ових принципа у народним основним школама.

Данашње васпитање у главном развија неку форму моторичке активности, но, сврха је каткада обскурна, усљед несхваћања дубљих

УНИВЕРЗИТЕТСКА ВИБЛИОТЕКА

www.unilb.rs

принципа, што се при том развијају. Односно моторичког образовања постоје два гледишта. Прво гледиште јамчи на строго, формално, помно приписаној активности, у којој се васколико дјечије држање управља и зауздава док не пријеђе у навику, док се не претвори у крв и тијело. Друго гледиште узима природна држања као најбоље услове учења, па с тога допушта дјетету да иде према својим рођеним инклинацијама у својој појединој ситуацији.

Ако се ови принципи добро схвате, читатељ ће смјеста и без узезања примити прво гледиште. Он ће схватити важност захтјевања правих моторичких прилагођивања од стране дјетета, и научиће њихов значај по здравље, диспозицију и способност. — Закон хабитуације мора се узети као право и најважније васпитно начело. Образовање навика је неопходно. Најважнија ствар у дјететовом васпитању јесте та да се од њега захтијева да образује коректне навике.

Идеја да дјетету треба допустити да образује навике у конзоцијацији с природним инклинацијама просто је смијешна. Човек је оно, што су његове навике. Ако су оне аутоматизоване природне способности, оне неће садржавати моћ резистенције, нити само негирања, и свака неслана шала и каприс биће моћни фактор у реализацији самога себе.

Да схватимо суштину навике морамо имати опћи појам о фундаменталној основици хабитуације. Наука се свуда карактеристиче тим, што полази од простих изолованих података к њиховим опћим односима. Васпитач мора и овдје, као и у другим пољима своје вјештине, имати широки и дубоки поглед у природу духа.

С научног гледишта људски дух се не може објаснити сумарним пријегледом духовних процеса људског мозга, већ помоћу покушаја, да се изради њихова опћа свеза и узрочни закони, којима они подлеже.

Дух и тијело развијају се напоредо у еволуцији људске расе. Натурална селекција или природно одабирање одавна оперише у развићу моторичког механизма. Она је одговорна за реакције, које овај моторички механизам чини на различите надражаје, с којима у додир долази. Кроз дуги процес прилагођивања развија се велики органски свијет, у коме се осјећаји (емоције или чувства) испољавају у виду система знакова.⁵⁵

Ови су знаци моторичка прилагођивања и оригинално су корисни путови за постизавање животних средстава, за одржавање и овјековјечавање живота. Многа од ових моторичких прилагођивања показују, да су у сва времена спојена с дефинитивним духовним стањима, па с тога омогућавају да се створи основица за шчитавање духа.

Тенденција за тачно реагирање, одговарање на какав надражај филогенетичка је, т. ј. природна или урођена. Примјера ради, ако

⁵⁵ Charles Darwin, Expression of Emotion, 1900

ко гледа у скровито мјесто, њега језа хвата или дркће. Овом се прикључује осјећај бојазни. Кадгод се јавља ова језа или дрхтавица бојазан је ту. Постоји много и много реакција, од којих свака има своје нарочите природене духовне конкомитанте.⁵⁶

Ова моторичко-емоционална свеза није ограничена у људској природи, већ се може примјенити у сваком живом створењу.

У људском бићу емоционална неизбјежива је хабитуација као и развиће асоцијација. Под емоционалном хабитуацијом мисли се, да тијело тежи за континуирним прилагођивањем, што је конзонатно с неким емоционалним држањем.

Сваки надражај тежи да изведе реакцију са хабитуално емоционалном бојом напрема томе. То је оно, што се мисли под диспозицијом. Постоји толико исто потенцијалних као и емоционалних диспозиција, колико имаде и емоционалних елемената, или природено моторичких прилагођивања.

Већи део моћи у животиње за комуникацијом долази од конзонанције реакције. Кад животиња даде знак да је опасност ту, сви њезини другови хватају маглау одатле. Кад кокош даде знак опасности, сви пилићи пођу у бијег и трче у скровито мјесто, па ма пиле почело тада баш да кљуца храњиву језгру. Предавач побуђује симпатичке реакције у својој аудијенцији већином тоном свога гласа. У позоришту глас интонације глумца скупа с другим битним реакцијама изазива у различитим члановима аудијенције конвулзивне симпатијске узвике за хероја, или гестове омаловажавања за угурзуза.

Свака реакција тежи да има емоционални елеменат у њој. То нарочито вриједи за животиње. Човјек употребљава хотимичне реакције, које се карактеришу више интелектуално него ли емоционално. Ове реакције отјеловљавају се у језику, говору. Са овим системом својевољних реакција на објекте човек је у стању да обави већину својих асоцијација и интелектуалних активности.

Васколики виши факултети у човјека обављају се помоћу језика, говора. За сваки објекат постоји конвенционална реакција. Свака је реакција асоцијирана са својим објектом, док се њезина слика (представа или идеја) не доведе у дух, и то помоћу свога јављања у виду слуха или ока.

Стварање с језиком не одговара увијек непосредно на презентоване надражаје. Његов је свијет идејалан свијет, па и надражаји на којег он одговара или реагира идејално је презентован. Говор чини да је могућно држати контролу над представљањем. Ми смо у стању да

⁵⁶ Сравни дивно дјело американског цара у Психологији, *Демса: James, The Principles of Psychology, 1905*, II. свеска, особито главу о емоцијама, стр. 442—489

контролишемо представљање у других људи, у колико имадемо заједничке реакције, т. ј. један те исти језик.

Створења, која немају ове конвенционалне реакције могу комуницирати само природно, т. ј. само у толико у колико, један те исти надражај подједнако дјелује. Човјечански род континуирно употребљава у својој комуникацији како природне тако и конвенционалне елементе.

Васпитање ради на овим природним елементима на најчудноватији начин. Право моторичко образовање на крају крајева довађа тијело у прилагођивање, које антагонистички стоји напрема природној реакцији. Примјера ради, ако је тијело усљед хабитуације у напетом стању прилагођивања, то било који надражај, који природно произвађа емоционалну реакцију, н. пр. љутњу, неће успјети да изазове импресију на тијело па конзеквентно ни на дух, јер је инерција (спорост) хабитуалног прилагођивања тако велика, да ју не може савладати антагонистички надражај.

Навика је, дакле, елемент у опћем тјелесном прилагођивању. Наша хабитујелна тјелесна прилагођивања условљавају наш духовни садржај, наш психички инвентар. Мисли немају тенденцију да се јаве ако настаје антагонизам напрема хабитујелном прилагођивању.⁵⁷

Ако покушамо да учврстимо свијет било које идеје или емоције, то се тај рад састоји само у повишавању и појачавању идеје. Ми ћемо само тада показати успјеха у кочењу или препречавању духовних стања, ако будемо радили помоћу моторичког прилагођивања тијела.⁵⁸

Промена у тјелесном прилагођивању тежи да учини промјену у представи, која је концентрисана на то. Тако на прилику представа тежи да прекине било који наш покрет, који се развија у идејалном процесу. „Whenever we fall into a brown study we slacken our pace or even come to a stand still“.⁵⁹

Као што центрипетални надражај прелази у центрифугалне импулзе, ⁶⁰ тако и центрифугални импулзи служе молекуларној енергији безбројних импулза. Кад кажемо да мозак мисли, то васколико тијело ступа у активност. Немогућно је представити покрет, а да се не јави актуално осјећање кроза центрифугални импулз.⁶¹

Сви они показују интегрални однос између тијела и духа. Врло је лако увидјети, како је духовна селекција зависна од хабитуалног моторичког прилагођивања и — *vice versa*.

⁵⁷ *Saxinger*, Über den Einfluss der Gefühle auf die Vorstellungsbewegung. (*Ebbinghaus*, Zeitschrift für Psychologie etc. 27. свеска, број 1. и 2. стр. 18.)

⁵⁸ *Dr. Hugo Münsterberg*, Psychology and Life, 1900, стр. 92.

⁵⁹ *Külpe*. Outlines of Psychology, 1902, стр. 433. (Пријевод с немачког).

⁶⁰ *Féré*, Sensation et Mouvement, Paris, 1899, стр. 25.

⁶¹ *Stricker*, Bewegungsvorstellung, 1888, стр. 27.

Хабитуално прилагођивање карактерише диспозицију. Диспозиција показује ограниченост реакције. Шта се мисли под диспозицијом, можемо најбоље објаснити ако ју сравнимо са струнама музичког инструмента, које одговарају, реагирају, само на надражаје, који су у конзонанцији с њиховим партикуларним односом вибрације или треперења.

Различити односи вибрације карактеришу различите диспозиције. Весела диспозиција значи „танку жицу“, која реагира на оне надражаје, што човјека веселе. Тужна диспозиција садржи релаксацију и реагира на депримирајуће надражаје.

Диспозиција се може каткад врло брзо образовати. Човјек који је пао у несрећу може да постане „кисео“ и „отрован“. Имаде много случајева саломљених срца, гдје окаљана особа перманентно клоње и види само црну, лошу страну живота. Много је лакше формисати диспозицију за релаксацију, клоњу, него ли за инервацију.

Рђава, тужна диспозиција повлачи за собом нарочито држање клоњуности. Мишићи постају троми, ход несигуран, прса погнута, дисање плитко, уста мало отворена, а израз лица отромбољен, млитав. У радосној, веселој диспозицији мишићи су напети, прса пуна и сва остала држања посве су противна жалости и нерасположењу. Дисање је јако, а израз лица радијантан, свијетло.

Некоје диспозиције имају извјесна заједничка моторичка испољавања. Тако исто и некоји њихови духовни конкомитанти су слични. Туга или жалост имају извјестан број заједничких карактеристика с подложношћу, зависношћу. Кад сравнимо моторичке елементе можемо наћи односе духовних карактеристика у различитим диспозицијама.

Двије особе различитих диспозиција реагирају посве различито на ствари, с којима долазе у додир. Обе обраћају пажњу на оне ствари, што су у хармонији с његовим прилагођивањем. Оне могу и испод руке ићи по једном те истом простору; њихов сензоријум може имати једне те исте надражаје, па ипак да посве друкчије опајају ствари.

Свијест је, дакле, селективна. Сваки пази на елементе у ситуацији, на које се прилагодио. Ми образујемо диспозиције пажње, т. ј. ми образујемо навике са обзиром на извјесне надражаје, који су, додуше, пред другима, али које они игноришу. Ствар је, дакле, иста као и у емоционалним диспозицијама.

Емоционалне и пажњине (атентивне) диспозиције непрестано се побуђују аперцепцијоним (аперцептивним) факторима. Као резултат постигнутог интересовања (за извјесне надражаје, који искључују друге) и као резултат извјесних емоционалних прилагођивања, оне идеје, које су у хармонији са оваким прилагођивањима, ступају у свијест и постају живи агенат прилагођивања.

www.unilib.rs

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

Један од закона стицања јесте тај, да гледамо оно, што смо видјели, да осјећамо оно, што смо већ осјетили. Ми се интересујемо за оно, што нам привлачи нашу пажњу. Једна идеја отвара улаз у дух друге идеје, која јој наличи. Што више има у духу идеја једне врсте, то је милије пажњи да се бави тим типом идеја.

Идеје у духу теже да одрже тијело у таквом стању прилагођивања, које је повољно за пропаганду његовог типа. Овом моћном прилагођивању неопходна је селективна свијест. С тога је од веће потребе, да се у дјетету развије што брижљивија тјелесна позитура.

Ако се од дјетета захтејева да су му мишићи напети, да дубоко и снажно дише, и да му тијело укочено стоји, оно ће бити у стању да из своје средине апсорбује оне елементе, који га јачају и дају духу здрави тон; то и прилагођивање све дотле траје и побуђује до год оно не постане хабитуално, док не пријеђе у навику, док се, што оно кажу, не претвори у крв и тијело.

С друге стране, ако се не чине напори да се развије повољно прилагођивање, то инервација неће бити тако чврста, и дух ће постати болестан и сензуалан. Ако пустимо кога, особито у дјетињству, да падне у хабитуалну релаксацију или клонулост, то ће, ако се од дјетета захтијева инервација, селективна свијест побудити повољну позитуру, а у одраслом ће осигурати он духовну селекцију, која чини да смо корисни, угодни и блажени грађани.

Сад настаје питање: „Шта се може учинити за особу, која се налази у неповољној диспозицији?“ Да ли она мора у таквом стању остати? Да ли депримирана или меланхоличка особа мора остати каква је и постати конфирмативнија кроза селективну свијест?

Ако постоји икоји интегрални однос између тијела и духа, као што то претпоставља ова расправица, онда није тешко одговорити на питање. У већини болести узрок је рђаво прилагођивање или релаксација, клонулост. Губитак духа, губитак тона, апатија, раскуражење и меланхолија — све се то може савладати посредством промјене прилагођивања.

Нема тог балзама који би смјеста постигао успјех. То захтијева континуирни напор воље. Такав успјех не може се постићи догод ново прилагођивање није истиснуло старо и постало хабитујело, прешло у навику. То је исто као и развијање интересовања за нови предмет. Човјек мора хотимично да пази док не стекне довољно идеја субјекту, да побуди прилагођивање и команду пажње.

Ако се ко, помоћу напора воље, антагонистички држи напрама хабитуелном прилагођивању, он ће се сам непрестано курталисавати старог прилагођивања и држати се натраг помоћу обновљеног напора, док нова навика не постане аутоматичка. Ако човјек сам себе проматра, кад је напитује прилагођивање, примјетиће при том

www.uns.rs

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

елементе релаксације, тугу у прима, плитко дисање. Лијек за ово је укочено држање и нешеврдање, прави ход.

Ко се икад осјећао депримиран, кад је ово хотимично чинио! Само онда, кад дозволимо себи да нас снађе клонуло држање. Трома особа нема један те исти степен живота и поштовања као инервисана. То се може врло лијепо илустровати спавањем.

Спавање повлачи за собом потпуну релаксацију. Човјек кад спава изгледа као прекинута струна; он је посве клонуо, па не реагира ни на какав надражај. Ко већ није покушао да заспи! Што се више на-стоји да се заспи, тим се више будан остаје. Настојање повлачи за собом напор, већу инервацију мишића, па конзеквентно и већу тенденцију за будно стање.

Да завршимо и последњу главу. Ми смо покушали да истакнемо факат интегралног односа између духа и тијела, факат, да свака појава духовног живота и свијест јако зависн од моторичке активности и тјелесног прилагођивања. Само помоћу покретних реакција могућна је репрезентација.

Говорне реакције најкорисније су у идеацији, но и друге, хотимичне, реакције могу такођер послужити сврси. Емоције су духовни конкомитанти извјесних природених реакционих прилагођивања на надражаје. Ове су реакције универзалне за сваку емоцију кроза васколико животињско царство, а развијају се природном селекцијом. Реагирајући природно у једној датој ситуацији за неко вријеме, док реакција не пријеђе у навику, развија се све то већа и већа тенденција за одговарање на све ситуације и то на један те исти начин, а емоције што су са овим скопчане теже да буду што савршеније у емоционалној диспозицији.

Та је диспозиција моћан фактор у селективној свијести. Духовни садржај кумулативан је и тежи да учврсти диспозицију. Свака дата диспозиција може се савладати само континуираним волонтеристичким (вољним) прилагођивањем, које је повољно по антагонистичку диспозицију.

Људско благостање детерминише се већим дијелом прилагођивањем, од дјетета се захтијева да прими то прије него ли се у њему учврсти навика. Нема боље побједи над природом, која је тако плодносна и тако продуктивна по благостање, нема боље побједи над природом као она, што условљава наш духовни и физички капацитет за живот и блаженство.

Завршетак.

Ми смо и на свршетку ове штудије. У њој смо видјели како од постанка свога па кроза читав живот свој човјек пролази многе и многе промјене, промјене, које се ни самом смрћу не завршују.

Ми смо се нарочито зауставили на оним промјенама, што се догађају у добу младости, у добу адолесценције, у перијоди тако емпијенте важности по Научну Педагогију и Дидактику. И ако су научна дата о дјететовом психофизичком развићу тек на прагу испитивања, ипак нам она дају дивну перспективу за антрополошко, педагошко и психолошко проучавање дјетета, а специјално јака.

Нека ово буде један од малих прилога нашој новој педагошкој науци. Ко се више интересује о овом ено му цитираних дјела, а особито оно од *Др. Стенли Хола*; нека сам предузме оваква испитивања, па ће му на темељу добивених података само од себе доћи „филозофска интуиција“, јер и у Научној Педагогији људски интелекат не смје својеволно крестарити у спекулацији, нити дати маха разузданој фантазији да жари и пали на рачун научног испитивања.

Писац ових редака изнио је на неколико мјеста многе проблеме, који се непосредно дотичу и проширују ову штудију, и мисли, да неће бити згорег, ако их наведе:

- 1.) **Чланци:** 1.) *Методe и резултати некојих педагошких испитивања* (Наставник, 1907.).
- 2.) *Тјелесно растење дјецe*. (Napredak, 1907.).
- 3.) *Антрополошка и психофизичка мјерења ђака* (Просветни Гласник, 1907.).
- 4.) *Проучавање вашингтонских ђака* (Nastavni Vjesnik, 1907.).
- 5.) *Мозак и васпитање* (Школски Лист, 1907.).
- 6.) *Физиолошка основица васпитања* (Просветни Гласник, 1907.).
- 7.) *Развиће душевних способности у школског дјетета* (Гласник Српског Друштва за Дечју Психологију, 1907.).
- 8.) *Чулно општење деотета* (Гласник Српског Друштва за Дечју Психологију, 1907.).
- 9.) *Експериментално испитивање способности у ђака* (Наставник, 1907. год.).
- 10.) *Индивидуалне разлике душевних способности у дјецe* (Учитељ, 1907.).
- 11.) *Индивидуалне разлике у ђака* (Napredak, 1907.).
- 12.) *Наука о човјеку с научне и педагошке стране* (Учитељ, 1907.).
- 13.) *Наслијеђе и васпитање* (Napredak, 1905.).
- 14.) *Нови покрет у Педагогији* (Napredak, 1904.).
- 15.) *Чланци из Експерименталне Педагогије* (Школски Одјек, 1904. до 1907.).
- 16.) *Сексуалне разлике у свјетлости Нове Антропологије и Експерименталне Психологије* (Учитељ, 1904.).
- 17.) *Чулна перцепција у ђака* (Napredak, 1904.).
- 18.) *Проблем васпитања* (Просвета, 1907.).

19.) *Наука Дидактике* на темељу Експерименталне Психологије и Модерне Логике (Нови Васпитач, 1907.).

Заседна дјела: 20.) *Увод у Експерименталну Психологију*. (Издаће Хрв. педаг. књижевни збор у Загребу у својим едицијама за 1908. год. Рад је већ у штампи, опсежан и богато илустрован).

21.) *Увод у Експерименталну Педагогију* (Издаће Хрв. педаг. књижевни збор у Загребу у својим едицијама за 1909. годину)

22.) *Педагошка Психологија*. (Ово је најновији и врло опсежан рад, који писац мисли да публикује идуће године.). — University School of Pedagogy, 1907.

ПРЕДЛОГ

ОРГАНИЗАЦИЈЕ СТАЛНОГ НАДЗОРА НАД НАРОДНИМ ШКОЛАМА

У КРАЉЕВИНИ СРБИЈИ

(Свршетак)

8.

Треба ли законске одредбе о овде предложеној организацији сталног надзора над народним школама ставити у садашњи Закон о народним школама или их ваља одвојити у засебан закон о школском надзору.

Као што је већ речено овде предложена школско-надзорничка система тражи измене и допуне прво и понајвише Закона о народним школама од 19. априла 1904., друго законских одредаба о универзитету и треће законских одредаба о учитељским школама.

Није један разлог, који говори у корист тога, да се овде предложено о школском надзору унесе у садашњи Закон о народним школама уколико то може бити, али ни најмање не би било неоправдано све то унети у нарочити закон о школском надзору, јер

а) овај је начин и лакши и брже готов од првог из чисто техничких разлога;

б) овај је начин zgodнији и за сам развитак идеје школског надзора из овог почетка, који се тиче само народне школе, а не и осталих и свега другог просветног.

III.

Основна начела овде предложене организације сталног школског надзора.

Речено је већ, да из оних разлога, који правдају потребу сталног школског надзора и који уједно представљају и циљ тога надзора,

као и од решења питања, расправљених у глави пред овом, проистичу сама од себе основна начела за организацију тога надзора, т. ј. система најосновнијих мисли, које чине ту организацију. Њих је потребно овде изнети, како би се лакше, правилније и потпуније могао начинити систематски преглед овде предложене школско-надзорне системе и одатле dospети до крајњег циља — формуловања законских одредаба:

1. Стални школски надзор, који одговара циљу и који се засада тиче само народне школе односно народног васпитања, потребан је и мора се штопре увести.
2. Стални школски надзор разгранат је, т. ј. поред среских школских надзорника, који, као старешине школских срезова воде надзор над народним школама у једном или више политичких срезова према броју наставника тих школа, постоје и обласни школски надзорници, који као старешине школских области воде надзор у неколико политичких округа над среским школским надзорницима и народним школама.
3. Састављање школских области и школских срезова мора се тако извршити, да један политички срез или један политички округ остане неподељен школским груповањем тих срезова и округа, ма се тиме добиле и несразмерно велике школске области и школски срезови.
4. Школски надзорници морају бити стручни, т. ј. они, који су задобили педагошко-филозофско академско образовање и који су положили професорски испит из те струке.
5. Права школских надзорника морају се удесити како одговара од њих траженим квалификацијама, њиховом положају као старешинама учитеља односно среских школских надзорника, како се стручна лица не би клонила те службе, како би се дала могућност напредовања просветним радницима и како се не би одступило од оног, што већ постоји у другим гранама државне службе.
6. Дужности школских надзорника ваља удесити тако, како би се што поузданије постигао циљ надзора над народним школама.
7. Организовати стални надзор над народним школама тако, да се не чине велике измене у нашој народно-васпитној и уопште просветној системи, али ипак и тако, како би се с временом могао тај надзор и даље развијати и достићи онакав облик, у каквом већ постоји у културним земљама.
8. Услед недостатка стручних лица за среске школске надзорнике узимају се учитељи народних школа као вршиоци дужности тих надзорника, који задржавају сва права учитеља тих школа и враћају се на своја места, чим почну стизати лица са стручном спремом, али обласни школски надзорници могу бити само с овде траженом квалификацијом и при овој привременој системи.

9. Највиша школска власт дужна је одмах предузети што треба, како би се у што краћем року вршиоци дужности средњих школских надзорника заменили стручним лицима.

10. Законске одредбе о школском надзору не уносити у садашњи Закон о народним школама, него у засебан закон о школском надзору.

IV.

Систематски преглед овде предложене организације сталног школског надзора, који уједно служи за формуловање законских одредаба о томе.

Систематски преглед овде предложене управно-надзорне организације има ове одељке:

I. Школска управа и школски надзор.

1. Чиниоци школске управе и школског надзора.

2. Задатак школске управе и школског надзора.

II. Школске области и школски срезови.

1. Школске области.

2. Школски срезови.

III. Лични састав школских области и школских срезова.

1. Школски надзорници.

а. Квалификације школских надзорника.

б. Права средњих школских надзорника.

в. Права обласних школских надзорника.

г. Дужности средњих школских надзорника.

д. Дужности обласних школских надзорника.

2. Писари.

3. Послуга.

IV. Школске општине и школски одбори.

1. Школске општине.

2. Месни школски одбори.

3. Окружни школски одбори.

V. Непосредна школска управа и школски надзор.

1. Управитељ народних школа.

2. Учитељско веће народних школа.

VI. Надзорнички и наставнички зборови.

VII. Прелазна наређења.

1. Привремени вршиоци дужности средњих школских надзорника.

а. Квалификације привремених вршилаца дужности средњих школских надзорника.

б. Права привремених вршилаца дужности средњих школских надзорника.

в. Дужности привремених вршилаца дужности средњих школских надзорника.

2. Начин замене привremenih вршилаца дужности средњих школских надзорника лицима с овде под Ш I а траженим квалификацијама.
 - а. Стипендије за кандидате средњих школских надзорника.
 - б. Пуштање ученика учитељске школе на универзитет.
 - в. Организација наставна на универзитету за образовање средњих школских надзорника.
 - г. Изједначење наставног плана учитељских школа уколико је могуће и уколико се тиче општег образовања с наставним планом средњих школа.
3. Остале прелазне наредбе.

I. Школска управа и школски надзор.

1. Чиниоци школске управе и школског надзора.

1. Највишу управу и највиши надзор над свима народним школама и над целокупним народним васпитањем врши министар просвете и црквених послова односно Министарство просвете и црквених послова, коме припада Главни просветни савет као саветодавно тело преко ових виших школских власти :

- а) обласних школских надзорника ;
- б) средњих школских надзорника ;
- в) Земаљског збора обласних школских надзорника ;
- г) обласног збора средњих школских надзорника ;
- д) средњег наставничког збора ;
- ђ) окружних школских одбора ;
- е) месних школских одбора ;
- ж) наставничких већа и
- з) управитеља народних школа.

2. Ниже школске власти дужне су вршити све наредбе виших, а једне и друге наредбе највише школске власти у овде означеним границама.

3. Школске власти врше саобраћај између себе и највише школске власти овако :

- а) наставничко веће саобраћа с управитељем народних школа;
- б) управитељ народних школа, средњи наставнички збор, окружни школски одбор и месни школски одбор саобраћају са средњим школским надзорником ;
- в) средњи школски надзорници и обласни збор средњих школских надзорника саобраћају са обласним школским надзорницима ;
- г) обласни школски надзорници и Земаљски збор школских надзорника саобраћају једино од свих виших и нижих власти непосредно с највишом школском власти.

2. Задатак школске управе и школског надзора.

Задатак је школске управе и школског надзора :

- а) васпостављење сталног и правилног саобраћаја с народном школом и народно-васпитним послом уопште ради вршења пропаганде свега оног, што би како било могло унапредити народно школство и народно васпитање уопште;
- б) тачно сазнање свих недостатака народно-васпитне системе ради предузимања потребних мера;
- в) тачно сазнање бројног стања и факата уопште из круга народног васпитања ради њихова прикупљања, сређивања и објављивања на начин, који изабере највиша школска власт ради што већег унапређења народно-васпитне ствари;
- г) тачно сазнање стручне и етичке вредности народно-васпитних радника ради стварања уверења у њих, да њихов труд односно немар неће остати незапажен и према томе ненаграђен односно некажњен;
- д) најзад, што веће смањење управно-надзорних послова око народног васпитања код највише школске власти, како би се она ограничила што је могуће више на само најзнатније и само оно, што даје правац народно-васпитној системи.

II. Школске области и школски срезови.**1. Школске области.**

1. Ради надзорно-управних циљева народних школа и уопште народног васпитања Србија се дели у пет школских области.
2. Окрузи београдски, смедеревски и пожаревачки чине прву, са седиштем у Београду; окрузи подрински и ваљевски чине другу, са седиштем у Шапцу; окрузи крагујевачки, руднички, чачански и ужички чине трећу, са седиштем у Крагујевцу; окрузи крајински, тимочки и моравски чине четврту, са седиштем у Зајечару и најзад округ нишки, врањски, пиротски, топлички и крушевачки са свима школским општинама, месним и окружним школским одборима и са свима народним школама и надзорничким и наставничким зборовима, као и са свима непосредним и посредним установама и заводима за народно васпитање чине пету школску област са седиштем у Нишу.
3. Школске се области зову редним бројевима и скраћено се бележе римским цифрама.
4. Број школских области не може се ни смањити ни повећати без законодавног решења.
5. Кућу односно потребан број соба и просторија уопште за канцеларију школске области даје општина оног места, где је седиште такве области.
6. Школске се области деле у школске срезове.

2. Школски срезови.

Школски срез чини варош Београд или један или више политичких срезова.

2. Школски се срезови једне школске области зову редним бројевима као и школске области и скраћено се бележе за разлику од ових арапским цифрама.

3. Број школских срезова не може бити мањи од четрдесет и осам у свима школским областима.

4. Број школских срезова не може се смањити ни повећати без законодавне одлуке.

5. Седиште школског среза може бити само у среској или окружној вароши.

6. Подела округа и срезова једне школске области у школске срезове и одређивање седишта ових оставља се највишој школској власти према народно-васпитним потребама.

7. Како се покаже потреба, да се један школски срез подели на два или више, највиша школска власт дужна је побринути се доћи до буџетске могућности за ово тако, да у току времена сваки политички срез буде уједно и школски.

8. Кућу односно потребан број соба и просторија уопште за канцеларију школског среза даје она општина, у којој је седиште тога среза.

III. Лични састав школских области и школских срезова.

1. Школски надзорници.

а. Квалификације школских надзорника.

1. Школски се надзорници деле у обласне и среске; обласни су старешине школске области, а срески школског среза.

2. Школске надзорнике поставља Краљ указом на предлог министра просвете и црквених послова.

3. Школски надзорници могу бити она лица, која су задобила педагошко-философско образовање по свршетку осморазредне средње или учитељске школе с испитом зрелости односно учитељским на универзитету или у другој каквој школи у рангу овога у нас или у иностранству, која су положила професорски испит из педагошко-философске струке као главне и која имају још и даљих квалификација, које се овде траже од њих ниже под 4 и 5.

4. За обласног школског надзорника може се поставити оно лице, које је провело најмање десет година као срески школски надзорник и притом се одликовало радом, даље оно, које је служило или служи као управитељ учитељске школе или потпуне средње школе и најзад

и оно, које је служило или служи као професор учитељске или средње школе и има најмање десет година указне службе.

5. За среског школског надзорника може се поставити оно лице, које је провело најмање две године пре или после положеног професорског испита као наставник народне, средње или стручне школе у кругу Министарства просвете и црквених послова или у ком другом.

б. Права среских школских надзорника.

1. Срески школски надзорници имају плату, права и положај професора средњих школа.

2. Поред плате срески школски надзорници добијају у име попутнине пет стотина динара годишње из окружне школске благајне.

3. Срески школски надзорници добијају стан у природи или у новцу у суми од иљаду динара годишње из исте школске благајне као и попутнину горе под 2.

в. Права обласних школских надзорника.

1. Обласни школски надзорници имају плату, права и положај директора потпуних средњих школа и управитеља учитељских школа.

2. Поред плате обласни школски надзорници добијају у име попутнине иљаду динара годишње из окружне школске благајне у месту свога седишта.

3. Обласни школски надзорници добијају стан у природи или у новцу у суми од иљаду и пет стотина динара годишње из исте благајне као и попутнину горе под 2.

г. Дужности среских школских надзорника.

1. Дужности среског школског надзорника су од две руке — школско-техничке и административне.

2. Ово су дужности школско-техничке среских школских надзорника:

а) Обилажење и проучавање бар дваред у школској години народних школа и бар једаред у школској години тамо, где је потребно свих осталих завода и установа за народно васпитање, као и оних завода и установа, који имају само посредне везе с тим васпитањем у свом срезу и брига и рад око њихова унапређења (74 под 1.*)

б) Поучавање приликом горњих обилажења, као и сваком другом згодном приликом учитеља и радника уопште на народном васпитању у правилном школском раду односно народно-васпитном послу уопште и старање о њиховом усавршавању, причем се школски надзорник

*) Бројеви у загради на сличном месту означавају чланове Закона о народним школама од 19. априла 1904., који, кад се упореде, видеће се, да су понегде и другачије формуловани.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.NS

служи саветом, дискусијом, разговором, подстицањем, упућивањем на примере добрих наставника и народно-васпитних радника уопште у свом срезу и иначе, као и свима другим сличним или принудним ефектним средствима (74 под 2).

в) Оцењивање владања и практичног педагошког рада учитеља и учитељица народних школа (48).

г) Одлучивање о преласку ученика у старији разред (25).

д) Прикупљање народно-васпитних статистичких података (74 под 13).

ђ) Вршење надзора над уписом ученика у народне школе и предлагање ових за исте обласном школском надзорнику (23 и 26).

е) Суделовање при избору места за подизање школа, као и при прегледу зграда, које се нуде за школе (74 под 5).

ж) Предлагање обласном школском надзорнику отварања нових школа и нових разреда, као и предлагање отварања продужних школа, приправних разреда и приватних школа истом надзорнику (74 под 5, 7, 11 и 12).

з) Предлагање обласном школском надзорнику ослобођења од похођења школе ученика и ученица старијих разреда народних школа и то сваки пут до седам дана према потребама радова у појединим местима и по саслушању месних школских одбора (22).

и) Предлагање обласном школском надзорнику о држању само пола дана наставе у неким местима у појединим разредима (22).

ј) Одлучивање о прекиду наставе у ванредним приликама (74 под 10).

к) Одређивање замене одсутним наставницима за дуже време (74 под 11).

а) Суделовање на надзорничким и наставничким зборовима.

3. Ово су административне дужности средњих школских надзорника:

а) Надгледање рада школских општина и месних школских одбора (58).

б) Надгледање службеног рада управитеља народних школа и наставничких већа тих школа (74 под 3).

в) Објављивање наредба виших школских власти и старање да се оне врше (74 под 6).

г) Вођење преписке са свима управитељима свога среза, као и са школским општинама и месним школским одборима и посредовање између њих и обласног школског надзорника (74 под 19).

д) Предлагање за отпуст из службе и пензионовање сталних и привремених учитеља народних школа обласном школском надзорнику (50).

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

ђ) Одобравање одсуства учитељима народне школе до месец дана (74 под 12).

е) Кажњавање учитеља и управника народних школа за неправилно вршење службе и за кривице уопште опоменом, укором и губитком плате до месец дана (50).

ж) Кажњавање председника и чланова месних школских одбора за невршење прописаних дужности свакога са пет до педесет динара у корист школске благајне (60).

з) Кажњавање председника месних школских одбора или његовог заменика плаћањем суме новаца, на коју су осуђени ученички родитељи или стараоци због ученичких изостанака, ако не наплате ту суму у року од тридесет дана од поменутих кажњених родитеља и стараоца (24).

и) Извиђање сукоба између наставника и месних школских одбора и решавање спорова између њих, а у случају неуспеха подношење тога на решење окружном школском одбору (74 под 8).

ј) Извиђање кривица и сукоба учитеља и управника народних школа (74 под 7).

к) Подношење извештаја о стању свих народних школа и целокупног народног васпитања у школском срезу тромесечно обласном школском надзорнику, као и свих других извештаја по захтеву овог (74 под 18).

д. Дужности обласних школских надзорника.

1. Као и дужности среских школских надзорника тако су и оне обласних таквих надзорника од две руке — школско-техничке и административне.

2. Ово су дужности школско-техничке обласних школских надзорника:

а) Надгледање рада среских школских надзорника и давање им унута за вршење свога посла у школско-техничким и административним стварима.

б) Вршење по потреби оних дужности, које су прописане горе за среске школске надзорнике под а) и б) у низу школско-техничких дужности.

в) Тумачење наставног плана народних школа и свих наредаба највише школске власти сваком приликом, као и на тражење осталих школских власти.

г) Вршење ванредних прегледа школа ради контроле прегледа, извршених од стране среских школских надзорника.

д) Вршење поновних прегледа школа по жалби учитеља лично или преко комисија, које одреде из круга среских школских надзор-

www.unilib.rs
 УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
 Ника поверене им школске области или суседне по споразуму са обласним школским надзорником одатле.

ђ) Одобравање по предлогу средских школских надзорника (упор. под з 2 ж) горе) отварања нових школа и нових разреда, као и одобравање продужних школа, приправних разреда и приватних школа на предлог истих надзорника (74 под 5, 7, 11 и 12).

е) Одобравање на предлог средских школских надзорника (упор. под з 2 и 3) горе) ослобођења похођења школе ученика и ученица старијих разреда народних школа и то сваки пут до седам дана према потребама радова у појединим местима и по саслушању месних школских одбора од стране средских школских надзорника (22).

ж) Одобравање на предлог средских школских надзорника (упор. под з 2 и) горе) држања само пола дана наставе у неким местима у појединим разредима (22).

з) Одобравање свих одлука средских школских надзорника ове и административне природе.

и) Подношење народно-васпитних статистичких података највишој школској власти.

ј) Суделовање на наставничким и надзорничким зборовима.

3. Ово су административне дужности обласних школских надзорника:

а) Надгледање рада окружних школских одбора својих области.

б) Објављивање наредба највише школске власти и старање, да се оне врше.

в) Вођење прениске са свима средским школским надзорницима и са свима окружним школским одборима својих области, као и посредовање између ових и највише школске власти.

г) Расписивање стечаја за попуњавање празних места учитеља народних школа својих области најдаље до 1. маја сваке године (35).

д) Вршење избора кандидата за места горе под г) у комисији, коју чини обласни школски надзорник као председник и сви средски надзорници из његове области, као чланови (35).

ђ) Потврђивање комисијом горе под д) изабраних кандидата најдаље до 29. јуна сваке године (35).

е) Премештање наставника по потреби службе и по казни (34).

ж) Постављање управитеља народних школа (44).

з) Одређивање периодских новишица плата учитељима народних школа.

и) Одобравање учитељима народних школа вршење других послова, сем учитељског (45).

ј) Одобравање одсуства наставницима до два месеца (43).

к) Кажњавање наставника опоменом, укором и губитком плате до три месеца (49).

а) Кажњавање среских школских надзорника опоменом, укором и губитком плате до петнаест дана.

б) Кажњавање српских грађана, чија се деца уче код куће или у приватним заводима или на страни, али не полажу на крају сваке године испит у државној основној школи (27).

м) Подношење највишој школској власти годишњих извештаја о стању народног васпитања у својој области, као и свих других извештаја по своме нахођењу и по захтеву поменуте власти.

н) Одобравање одсуства среским школским надзорницима до три месеца.

2. Писари

1. Обласни и срески школски надзорници добијају ради помоћи у савлађивању административних дужности по једног писара.

2. Писаре поставља и отпушта обласни школски надзорник.

3. За писаре се могу поставити учитељи народних школа, као и друга лица с потребним стварним квалификацијама.

4. Писари, који су учитељи народних школа задржавају сва учитељска права.

5. Писари, који нису учитељи и који могу бити на служби само код обласних школских надзорника, имају до иљаду динара годишње плате.

6. Писари примају плате из окружних школских благајница.

3. Послуга.

1. Обласни и срески школски надзорници имају право на по једног послужитеља за службену употребу.

2. Послугу постављају и отпуштају обласни и срески школски надзорници.

3. Плата је послужитеља до иљаду динара годишње.

4. Послужитељи примају плату из окружних школских благајница.

IV. Школске општине и школски одбори.

1. Школске општине.

2. Месни школски одбор.

3. Окружни школски одбор.

V. Непосредна школска управа и школски надзор.

1. Управитељ народних школа.

2. Учитељско веће народних школа.

Напомена. Установе под IV 1—3 и V 1—2 остају с малим изменама и улазе у предлог закона о управи и надзору над народним школама.

VI. Надзорнички и учитељски зборови.

1. Надзорнички су зборови:

а) Збор обласних школских надзорника, који чине сви обласни школски надзорници и референт за основну наставу Министарства просвете и црквених послова, који је увек председник збора;

б) Обласни збор средњих школских надзорника, који чине сви средњи школски надзорници једне школске области и обласни школски надзорник те области, који је увек председник.

2. Учитељски су зборови: средњи збор учитеља народних школа, који чине сви учитељи народних школа једног школског среза и средњи школски надзорник, који је увек председник.

3. Сви се зборови држе само за време школског одмора.

4. Сви се зборови сазивају само по потреби.

5. На свима зборовима потпредседника и секретара бира збор из своје средине.

6. Збор школских надзорника може бити само у Београду; обласни зборови средњих школских надзорника могу бити само у седишту школске области, а средњи зборови учитеља народних школа могу бити само у местима, где је седиште средњих школских надзорника.

7. Збор школских надзорника сазива највиша школска власт; обласне зборове средњих школских надзорника сазивају поједини обласни школски надзорници по претходном одобрењу највише школске власти, а средње зборове учитеља народних школа сазивају поједини средњи школски надзорници по одобрењу обласних школских надзорника.

8. Чланови збора школских надзорника добијају по осам, чланови-учитељи средњих зборова учитеља народних школа по пет динара у име дневнице из државне благајнице.

9. Дневни ред за Збор школских надзорника одређује највиша школска власт, за обласне зборове средњих школских надзорника одређују поједини обласни школски надзорници, а за средње зборове поједини средњи школски надзорници и у њега улази према врсти збора претресање односно држање:

а) наставног плана народних школа;

б) школских књига, очигледних и наставних средстава;

в) мера, ради дидактички правилног рада у народној школи;

г) угледних предавања, која држе поједини чланови;

д) начина рада и сам рад надзорничких и наставничких зборова;

ђ) усавршавање наставника народних школа и обласних и средњих школских надзорника;

е) народног васпитања у целини и у деловима у школским средствима и областима, као и у целој земљи.

VII. Прелазна наређења.

1. Привремени вршиоци дужности средњих школских надзорника.

а) Квалификације привремених вршилаца дужности средњих школских надзорника.

1. За привремене вршиоце дужности средњих школских надзорника могу се поставити они учитељи народних школа, који су свршили учитељску школу и положили учитељски испит, који имају најмање десет година службе и који су се одликовали школским радом.

2. Кандидате за вршиоце дужности средњих школских надзорника бира у двоструком броју Главни просветни савет, од којих половину поставља министар просвете и црквених послова као вршиоце дужности средњих школских надзорника.

3. Тако постављени учитељи народних школа враћају се коцком на учитељски посао с првенственим правом на сва у то време упражњена места у име награде за учињену услугу, чим се њихова места попуне средњим школским надзорницима с прописаном квалификацијом под III 1 а 3 и 5.

б) Права привремених вршилаца дужности средњих школских надзорника.

1. Привремени вршиоци дужности средњих школских надзорника за све време вршења тих дужности имају учитељску плату, до које су дошли и сва друга права учитеља народних школа, сем станарине односно стана по чл. 16. Закона о народним школама од 19. априла 1904. године.

2. Они имају право на додатак у име путног трошка и на стан односно станарину као и квалификовани средњи школски надзорници под III 1 а 3 и 5.

в) Дужности привремених вршилаца дужности средњих школских надзорника.

Дужности су привремених вршилаца дужности средњих школских надзорника исте, као и квалификованих таквих надзорника под III 2.

2. Начин замене привремених вршилаца дужности средњих школских надзорника лицима с овде под III 1 а 3 и 5

траженом квалификацијом.

а) Стипендије за кандидате средњих школских надзорника.

1. У буџету Министарства просвете и црквених послова има се сваке године докле траје потреба уносити по тридесет илјада динара ради давања стипендија и евентуелне школарине, школских такса и

путног трошка оним младим људима, који би се хтели образовати за школске надзорнике.

2. Ово су услови, које ваља кандидатима за стипендије испунити:

а) кандидати не могу бити старији од двадесет и пет година, нити ожењени;

б) они морају бити здрави и способни за службу;

в) по свршетку студија дужни су пробавити најмање четири године у државној служби, иначе су дужни накнадити сву примљену стипендију и сав остали новац;

г) они су дужни на универзитету слушати оне струке, које прописе највиша школска власт;

д) они су дужни подвргнути се надзору, какав одреди највиша школска власт;

ђ) кандидати за стипендисте могу бити они, који су свршили средњу или учитељску школу и положили испит зрелости односно учитељски испит;

е) кандидати, који се налазе ма у каквој државној служби дужни су поднети оставку на њу, како се приме за стипендисте.

3. Стипендија износи годишње иљаду и двеста динара у иностранству, а осам стотина у Београду и издаје се месечно унапред.

4. Стипендисте имају право на путни трошак при поласку из Београда до изабраног места у иностранству на почетку и при повратку одатле у Београд по свршетку студија, а сем тога на потребну суму за школарину и школске таксе.

5. Стечај за стипендисте сваке године расписује највиша школска власт по саслушању Збора обласних школских надзорника, а избор кандидата за стипендисте и избор места, где ће они провести време својих студија врши Збор обласних школских надзорника, а Министар просвете и црквених послова потврђује.

6. Кад престане потреба давања стипендија ради образовања школских надзорника, онда се сума од тридесет иљада динара годишње из буџета Министарства просвете и црквених послова има употребити на давање стипендија обласним и ереским школским надзорницима, професорима и директорима и управитељима средњих и учитељских школа ради личног дидактичног усавршавања и студија организације народног васпитања, учитељских школа и средњих школа у иностранству, нарочито на стручним и општим светским изложбама.

7. О начину давања ових стипендија решава највиша школска власт по саслушању Главног просветног савета и Збора школских надзорника.

б) Пуштање ученика учитељске школе на универзитет.

Напомена. Законска одредба о томе улази у оне о универзитету.

в) *Организација наставе на универзитету за образовање средњих школских надзорника.*

Напомена. Речено у напомени под б) горе вреди и овде. Законске одредбе о овоме имају овај садржај:

1. Учење траје четири године.
2. Циљ је наставе оспособљење ученика за наставнике средњих и учитељских школа.

3. Учење се простире на све оне струке, које су предмет наставе у васпитним и васпитно-стручним школама и из којих се полаже професорски испит.

4. Ученици сами бирају које ће од струка, у ком реду и у којој интензивности проучавати према томе, из чега ће доцније полагати професорски испит.

5. План, по коме ће слушати предавања у току од четири године, ученици су дужни пре почетка студије сами утврдити уз помоћ респективних наставника, пазећи притом, да уђу све струке, које ће доцније полагати на поменутом испиту, као и сва она предавања, која им могу како било припомоћи што већем удубљењу у изабране струке, а ако су стипендисти Министарства просвете и привених послова, план ће послати на одобрење највишој школској власти.

6. Ради што већег удубљења у педагошко-философске студије постоји под управом једног од универзитетских наставника за систему педагогије или њезине делове, педагошки семинар, у коме ученици имају прилике претресати сва стручно-педагошка питања уопште у свима zgodним облицима.

7. Сваки ученик за све време академских студија дужан је и онда, кад му руски, немачки, француски и енглески језик нису главна струка за полагање професорског испита учити најмање један од тих језика, како би могао задобити толико знања, да се може послужити књижевношћу на њима како за своје академске студије, тако и за доцније усавршавање у својој струци.

г) *Изједначење наставног плана учитељских школа уколико је могуће и уколико се тиче општег образовања с наставним планом средњих школа.*

Напомена. Законске одредбе о овоме улазе у оне о учитељским школама.

8. Остале прелазне наредбе.

Закон о народним школама од 19. априла 1904. мења се само уколико се не слаже с овде изнесеним.

Београд.

Павле Ј. Мајзнер.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

Школске области и школски срезови у Краљевини Србији
(1905.), броју народних школа (1907.) и

Прилог 1.

Редни број школских области (градске цитре) и школских срезова (градске цитре)	Седиште школске области или школског среза	Површи- на у Км ²	Број становника уопште	На Км ² хата се ста- новника	Б р о ј		
					по варошима		
					мушких	женских	свега
<i>I</i>	<i>Београд</i>	7.471.0	596.921	79.9	28	20	48
1	Београд	12.0	77.816	6.484.7	11	8	19
2	Београд	688.9	50.662	73.5	1	1	2
3	Лазаревац	877.4	54.128	61.7	1	—	1
4	Младеновац	459.1	35.339	77.0	2	—	2
5	Смедерево	544.4	42.204	77.5	2	1	3
6	Паланка	438.7	52.693	120.1	1	1	2
7	Велико Орашје	294.0	39.636	134.8	1	1	2
8	Пожаревац	539.2	61.833	114.7	2	2	4
9	Жабари	394.0	32.536	82.6	2	1	3
10	Петровац	661.0	53.973	81.7	1	1	2
11	Жагубица	1.770.1	44.195	25.0	2	2	4
12	Велико Градиште	792.2	51.906	65.5	2	2	4
<i>II</i>	<i>Шабац</i>	6.009.1	364.416	60.6	14	9	23
1	Шабац	1.056.5	68.614	64.9	4	4	8
2	Богатић	836.1	61.307	73.3	1	—	1
3	Лозница	662.7	40.015	60.4	3	1	4
4	Брупањ	996.0	50.527	50.7	2	1	3
5	Обреновац	881.5	58.807	66.7	2	2	4
6	Ваљево	1.576.3	85.146	54.0	2	1	3
<i>III</i>	<i>Крагујевац</i>	10.949.9	522.939	47.8	22	13	35
1	Крагујевац	408.9	47.995	117.4	4	3	7
2	Крагујевац	876.3	49.901	56.9	—	—	—
3	Рача	443.9	38.995	87.8	3	2	5

са статистичким подацима о површини, броју становника
броју наставника истих школа (1907.).

Ш К О Л А									Број школа, које су за- творене или не раде	Једна мушка школа до- лази на становника	Једна женска школа до- лази на становника	Једна школа уопште до- лази на становника	Број наставника			На 100 Км ² хва- та се		Један наставник или на- ставница долази на становника
по селима			уопште			мушких	женских	свега					школа	наставника и наставница				
мушких	женских	свега	мушких	женских	свега													
															мушких	женских	свега	
260	27	287	288	47	335	10	2.073	12.700	1.782	381	301	682	4.5	9.1	875			
—	—	—	11	8	19	—	7.074	9.727	4.096	51	48	99	15.3	825.0	786			
26	—	26	27	1	28	2	1.876	50.662	1.809	27	16	43	4.1	6.2	1.178			
32	1	33	33	1	34	1	1.640	54.128	1.592	34	23	57	3.9	6.5	950			
25	—	25	27	—	27	—	1.309	—	1.309	31	19	50	5.9	10.9	707			
17	—	17	19	1	20	1	2.221	42.204	2.110	22	19	41	3.7	7.5	1.029			
16	1	17	17	2	19	—	3.100	26.346	2.773	28	31	59	4.3	13.4	893			
12	3	15	13	4	17	—	3.049	9.909	2.332	17	29	46	5.8	15.6	862			
29	4	33	31	6	37	—	1.995	10.305	1.671	42	31	73	6.9	13.5	847			
14	6	20	16	7	23	—	2.033	4.648	1.415	23	20	43	5.8	10.9	757			
31	3	34	32	4	36	—	1.687	13.493	1.499	39	22	61	5.4	9.2	885			
24	6	30	26	8	34	3	1.700	5.524	1.300	29	21	50	1.9	2.8	884			
34	3	37	36	5	41	3	1.442	10.381	1.266	38	22	60	5.2	7.6	865			
132	1	133	146	10	156	7	2.496	36.442	2.336	169	103	272	2.6	4.5	1.340			
25	—	25	29	4	33	2	2.366	17.154	2.079	24	17	41	3.1	3.9	1.674			
29	1	30	30	1	31	—	2.044	61.307	1.978	33	19	52	3.7	6.2	1.179			
11	—	11	14	1	15	1	2.858	40.015	2.668	20	13	33	2.3	5.0	1.213			
14	—	14	16	1	17	2	3.158	50.527	2.972	18	12	30	1.7	3.0	1.684			
23	—	23	25	2	27	1	2.352	29.404	2.178	30	19	49	3.1	5.6	1.200			
30	—	30	32	1	33	1	2.661	85.146	2.580	44	23	67	2.1	4.3	1.271			
184	1	185	206	14	220	15	2.539	37.353	2.377	269	155	424	2.0	3.9	1.233			
14	1	15	18	4	22	1	2.666	11.999	2.182	31	26	57	5.4	13.9	842			
23	—	23	23	—	23	3	2.170	—	2.170	25	12	37	2.6	4.2	1.349			
18	—	18	21	2	23	—	1.857	19.497	1.695	25	19	44	5.2	9.9	886			

Редни број школских области (општинске цитере) и школских срезова (градске цитере)	Седиште школске области или школског среза	Површина у Км ²	Број становника уопште	На 1 Км ² хвала се становника	Број по варошима		
					МУШКИХ	ЖЕНСКИХ	СВЕГА
4	Аранђеловац	565·9	38.186	67·5	2	2	4
5	Горњи Милановац	1.569·4	78.230	49·8	2	1	3
6	Чачак	1.980·7	77.081	38·9	3	2	5
7	Краљево	1.817·1	53.801	29·6	2	1	3
8	Ужице	1.495·2	71.273	47·7	4	1	5
9	Пожега	1.792·5	67.477	37·6	2	1	3
<i>IV</i>	<i>Зајечар</i>	<i>9.004·8</i>	<i>431.811</i>	<i>47·9</i>	<i>19</i>	<i>15</i>	<i>34</i>
1	Доњи Милановац	1.003·6	13.951	13·9	2	2	4
2	Кладово	603·9	18.500	30·6	2	2	4
3	Јабучевац	385·5	18.044	46·8	2	2	4
4	Неготин	630·0	35.012	55·6	1	1	2
5	Салаш	286·0	18.835	65·9	—	—	—
6	Зајечар	960·2	48.844	50·9	1	1	2
7	Бољевац	1.207·0	33.515	27·8	1	1	2
8	Књажевац	1.029·2	58.539	56·9	1	1	2
9	Свилајинац	794·1	55.550	70·0	3	1	4
10	Параћин	1.076·3	60.625	56·3	3	2	5
11	Јагодина	1.029·0	70.396	68·4	3	2	5
<i>V</i>	<i>Ниш</i>	<i>14.867·8</i>	<i>771.938</i>	<i>51·9</i>	<i>23</i>	<i>17</i>	<i>40</i>
1	Ниш	1.297·6	105.219	81·1	7	3	10
2	Алексинач	1.260·3	78.826	62·5	2	2	4
3	Крушевац	1.329·8	84.281	63·4	2	2	4
4	Трстеник	1.380·1	65.953	47·8	3	2	5
5	Прокуље	2.838·8	102.954	36·3	2	2	4
6	Лесковац	1.823·6	100.345	55·0	1	1	2
7	Врање	1.148·8	69.567	60·6	1	1	2
8	Власотинци	1.369·4	60.602	44·3	2	1	3
9	Пирот	1.447·7	60.535	41·8	2	2	4
10	Бела Паланка	971·7	43.566	44·8	1	1	2
	Свега	48.302·6	2,688.025	55·6	106	74	180

WWW.UNILIB.RS

ШКОЛА

по селима			уопште			Број школа, које су за-творене или не раде	Једна мушка школа до-лази на становника	Једна женска школа до-лази на становника	Једна школа уопште до-лази на становника	Број наставника			На 100 Км ² хва-та се		Један наставник или на-ставница долази на становника
мушких	женских	свега	мушких	женских	свега					мушких	женских	свега	школа	наставника и наставница	
26	—	26	28	2	30	—	1.364	19.093	1.273	30	19	49	5.3	8.7	779
34	—	34	36	1	37	—	2.173	78.230	2.114	50	27	77	2.4	4.9	1.016
25	—	25	28	2	30	2	2.753	38.540	2.569	36	19	55	1.5	2.8	1.402
11	—	11	13	1	14	4	4.138	53.801	3.843	17	9	26	0.8	1.4	2.069
15	—	15	19	1	20	1	3.751	71.273	3.564	31	16	47	1.3	3.1	1.516
18	—	18	20	1	21	4	3.374	67.477	3.213	24	8	32	1.2	1.8	2.109
199	69	268	218	84	302	11	1.981	5.141	1.430	296	235	531	3.4	5.9	813
10	5	15	12	7	19	—	1.163	1.993	734	14	12	26	1.9	2.6	537
14	7	21	16	9	25	3	1.156	2.056	740	18	16	34	4.1	5.6	544
8	6	14	10	8	18	2	1.804	2.255	1.002	13	20	33	4.7	8.6	547
19	10	29	20	11	31	2	1.751	3.183	1.129	30	27	57	4.9	9.0	614
15	11	26	15	11	26	—	1.256	1.712	724	17	15	32	9.1	11.4	589
23	19	42	24	20	44	2	2.035	2.442	1.110	44	38	82	4.6	8.5	596
16	9	25	17	10	27	—	1.971	3.351	1.241	24	24	48	2.2	4.0	698
24	—	24	25	1	26	—	2.342	58.589	2.251	30	16	46	2.5	4.5	1.273
19	—	19	22	1	23	—	2.525	55.550	2.415	28	16	44	2.9	5.5	1.262
24	2	26	27	4	31	1	2.245	15.156	1.956	39	25	64	2.9	5.9	947
27	—	27	39	2	32	1	2.347	35.198	2.200	39	26	65	3.1	6.3	1.083
238	—	238	261	17	278	19	2.958	45.408	2.777	359	182	541	1.9	3.6	1.427
26	—	26	33	3	36	4	3.188	35.073	2.923	43	27	70	2.8	5.4	1.503
26	—	26	28	2	30	1	2.815	39.413	2.627	39	24	63	2.4	5.0	1.251
33	—	33	35	2	37	2	2.408	42.140	2.278	47	35	82	2.8	6.2	1.028
24	—	24	27	2	29	—	2.443	32.976	2.274	40	17	57	2.1	4.1	1.157
24	—	24	26	2	28	3	3.960	51.477	3.677	34	13	47	1.0	1.7	2.191
27	—	27	28	1	29	1	3.584	100.345	3.460	42	23	65	1.6	3.6	1.544
20	—	20	21	1	22	1	3.313	69.567	3.162	32	18	50	1.9	4.4	1.391
13	—	13	15	1	16	2	4.046	60.692	3.793	22	7	29	1.2	2.1	2.093
27	—	27	29	2	31	3	2.087	30.267	1.956	39	13	52	2.1	3.6	1.164
18	—	18	19	1	20	2	2.293	43.566	2.178	21	5	26	2.1	2.7	1.676
1.013	98	1.111	1.119	172	1.291	62	2.402	15.628	2.082	1.474	976	2.450	2.7	5.1	1.097

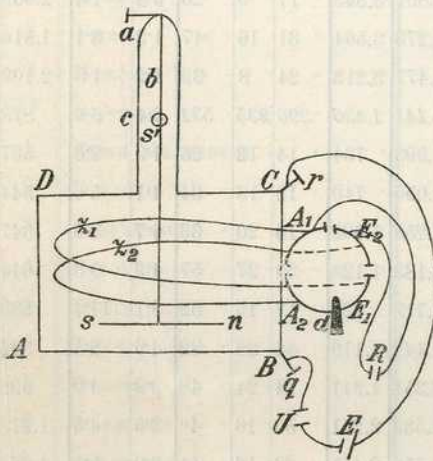
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

УПУСТВА ИЗ ЕКСПЕРИМЕНТАЛНЕ ФИЗИКЕ

(НАСТАВАК)

67. Налажење отпора успоравањем магнетског клађења.

Ако магнет клапти изван каквог затвореног мултипликатора он ће изазивати (индуковати) струју у том мултипликатору. Та ће струја дејствовати на магнет, тако да ће му успоравати клађење. (Мултипликаторима се називају калемџи с врло много завоја жице). Кад доведемо у клађење магнет sn (сл. 45), који виси о вертикалном концу b , за

Сл. 45.

његово клађење важи ово правило: *Однос између два узастопна лукаклађења сталан је.* Један лук клађења рачуна се од повратне тачке на једној до повратне тачке на другој страни мирног положаја. Повратне се тачке, посматрају дубином на скалином лику у огледалцету s' , које се налази на концу b , о коме виси магнет.

Нека су величине лука, који долазе један за другим, ово:

$$a_1, a_2, \dots, a_n$$

тада је, према реченом правилу:

$$\frac{a_1}{a_2} = \frac{a_2}{a_3} = \frac{a_3}{a_4} = \frac{a_4}{a_5} = \dots = k$$

Из ових се односа види, да луци образују геомтр. ред. Овде се $\log k$ назива логаритамски декрман (*décrement*) — логаритамско опадање (смањивање). Обично се $\log k$ бележи са λ , тј. $\lambda = \log k$.

Треба споменути да је логаритамски декрман малих клађења у широком мултипликатору сталан и обрнуто пропорционалан целокуином отпору ($\gamma + w$) мултипликатора и свих спојних жица у мултипликаторовом кругу.

Потребно је да опишемо укратко сам апарат, па ћемо онда прећи на налажење отпора. Апарат се састоји, као што се види на слици, из галванометра, код кога се магнет налази у стакленом паралелонипедном

сандучићу ABCD, који има с једне стране стаклена врата. Магнет се налази у сандучићу због тога, да не би ваздушно струјање утицало на његово клађење. На сандучићу налази се стаклени цилиндар с, на чијем се горњем крају налази завртањ а, о који се везује конец в. Обртањем овог шрафа а може се магнет спуштати и дизати. Над магнетом се налазе два калема жице: Z_1 и Z_2 . Крајеви жица на овим калемима везати су за металне квадранте: A_1 , A_2 , E_1 и E_2 . Почетни крај завоја жице Z_1 везат је за квадрант A_1 , а крајњи за квадрант E_1 ; почетни крај завоја жице Z_2 везат је за квадрант A_2 , а крајњи за квадрант E_2 . По два квадранта, један до другог, могу се везати металним ченом d, као што су на с. везати A_2 и E_1 . Са више ченова везује се више и квадраната. На слици се види по један завој жице: Z_1 и Z_2 , а у ствари их има врло велики број.

Може се употребити и другојачији галванометар од овог, чији су главнији делови представљени на слици.

Овде имамо свега два струјина круга: q U E r q и $A_1 Z_1 E_1 A_2 Z_2 E_2 R A_1$. У првом се кругу налази елемент Е и прекидач U; у другом пак кругу налази се мултипликатор Z_1 и Z_2 и реостат R.

Магнет се пре свега мора довести у клађење, било струјом (брзим отварањем или затварањем струје), као што је представљено на слици, било примицањем другог магнета. Чим се магнет почне клатити, изазиваће у мултипликаторовом кругу струју, која ће супротно дејствовати на клађење магнета — успораваће му клађење, тако да ће се магнет ускоро довести у равнотежни положај. Боље рећи, луци ће клађења опадати по величини и то тим више, што се изазива јача струја у мултипликаторовом кругу.

Прво нам је нужно да нађемо отпор мултипликатора, па тек онда можемо тражити и друге непознате отпоре. Да би смо нашли мултипликаторов отпор γ , узмимо да је:

λ_0 логаритамски декрман, кад је отпор у реост. = 0.

λ^1 " " " " " " " " познат нпр. w_1 .

λ'' логаритамски декрман, при отвореном мултипликаторовом кругу (а тако исто је и круг qUErq отворен, пошто се увек прво струја затвори, па брзо отвори, чиме се магнет доводи у клађење). Образац за налажење отпора γ јесте овај:

$$\gamma : w_1 = (\lambda^1 - \lambda'') : (\lambda_0 - \lambda^1) \text{ или } \gamma = \frac{w_1 (\lambda^1 - \lambda'')}{\lambda_0 - \lambda^1}$$

Кад знамо γ , можемо из овог образаца наћи w_1 , ако је непознато. Разуме се, да прво морамо наћи: λ_0 , λ^1 и λ'' . Количине: λ_0 , λ^1 и λ'' наћи ћемо на следећи начин. Посматраћемо повратне тачке при клађењу магнета, одговарајуће луке, лучне односе и логаритамске декр-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

мане, кад нема никаква отпора у мултипликаторовом кругу, или кад има познати отпор w_1 или на послетку, кад је круг отворен. Ако у мултипликаторовом кругу нема никаквог отпора уметнутог од реостата, нека су повратне тачке: $\alpha_1, \alpha_2 \dots \alpha_n$, луци: $a_1, a_2 \dots a_{n-1}$, односи уза- стопних лукова: $k_1, k_2 \dots k_n$, логаритамски декрмани: $\lambda_1, \lambda_2, \dots \lambda_{n-2}$. Имајући на уму све поменуте вредности: повратних тачака, лукова, лучних односа и лучних декрмана, добићемо следећу таблицу:

Повратне тачке	Л у ц и	Односи лукова	Логаритмански декрмани
α_1	$\alpha_1 - \alpha_2 = a_1$		
α_2	$\alpha_2 - \alpha_3 = a_2$	$\frac{a_1}{a_2} = k_1$	$\lambda_1 = \log. k_1$
α_3	$\alpha_3 - \alpha_4 = a_3$	$\frac{a_2}{a_3} = k_2$	$\lambda_2 = \log. k_2$
α_4	—	—	—
—	—	—	—
α_{n-2}	$\alpha_{n-2} - \alpha_{n-1} = a_{n-2}$	$\frac{a_{n-2}}{a_{n-1}} = k_{n-2}$	$\lambda_{n-2} = \log. k_{n-2}$
α_{n-1}	$\alpha_{n-1} - \alpha_n = a_{n-1}$		

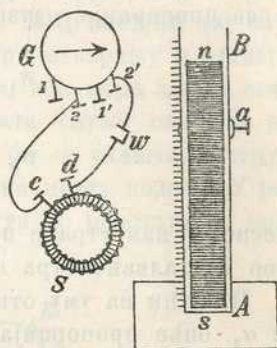
Све добивене вредности за логаритамске декрмане треба сабрати и поделити њиховим бројем. Та средња вредност управо је λ_0 . Апсолутно на исти начин радимо, кад хоћемо да нађемо: λ' и λ'' . Кад смо тако нашли: $\lambda_0, \lambda', \lambda''$, а познато нам је и w_1 , лако налазимо и γ из раније наведеног обрасца.

68. Налажење отпора магнетним индуктором.

Апарат се састоји из шупље месингане цеви АВ (сл. 46), која је доњим крајем утврђена за један дрвени котур, који служи за то да би цев могла стајати усправно и да се не претури. Та је цев издељена на м.м. У цев улази магнетна шинка sp , која је нешто краћа од шупљине цеви АВ. По цеви клизи горе-доле један прстен који се утврђује за АВ шрафом a , где хоћемо. После тога имамо један калем S с неколико завоја дебље жице, чији је један крај у вези са завртњем c , а други са завртњем d на истом калему. Завртњи: c и d везати су са главнометром G , који има четири завртња с обележењима: $1, 2, 1^1, 2^1$. Завртње: c и d треба везати с 1 и 1^1 или с 2 и 2^1 . Овде нам је потребна што већа осетљивост, за то се и служимо галвано-

метром, код кога је магнет астатичка игла. У круг галванометра G и калема S може се уметути и какав познат или непознат отпор w , како је кад потребно. Сем поменутих делова употребљује се још и дурбин са скалом.

Мерење отпора бива на следећи начин. Метални прстен наместити ближе дну, како бисмо изазвали што веће скретање магнета; дурбин наместити, тако да се њим ухвати средина скале, или нека друга подела око средине (ово се чини због тога, да не би било скретање на коју страну веће, него што имамо подела), кад је игла у миру. (Жице што спајају завртње калема S са галванометром, треба да су увијене једна око друге, те да би се спречиле индуковане струје у њима при раду. Зато, чим се калем S скине с цеви AB , одмах се одмакне подаље од магнета. Цело је тежиште у томе да добијемо струју, која је постала због пресека магнет. линија сила жицом на калему S). Навлачење као и скидање калема S с цеви AB мора ићи врло брзо. При сваком скретању магнета, односно огледалцета на концу, о коме виси магнет, лево или десно треба сачекати да се игла сасвим умири, па онда вршити поновно скретање.

Сл. 46.

Нека је калем S везат само с галванометром, чији је отпор, нпр. w_g (заједно од S и G). Нађе се на средини подела α_0 , кад је игла у миру, па се брзо навуче калем на цев AB до прстена. При навлачењу калема S , гледамо кроз дурбин, докле ће најдаље скренути огледало (магнет) и ту поделу нпр. α^1 , забележимо. Скретање је, дакле, $\alpha^1 - \alpha_0$. Сачекати док се игла сасвим умири, где налазимо нпр. поделу α'_0 ; за тим брзо калем S скинути с цеви, због чега ће игла скренути на другу страну, нпр. до поделе α'_1 . Дакле, скретање је на ову другу страну: $\alpha'_1 - \alpha'_0$. Сваких посматрања треба учинити више (наран број, нпр. 10 или још више, и онда наћи за сва скретања средњу вредност α , која ће нам представљати скретање огледала.

Умећући у круг калема S и галванометра G још и неки познат отпор, нпр. w_1 , па посматрајући већи број скретања, као што је мало час речено, добићемо неку другу средњу вредност за скретање, нпр. α_1 . На послетку, место познатог отпора w_1 умећемо ненознати отпор w_x , где на исти начин налазимо опет неку другу средњу вредност за скретања, нпр. α_2 .

www.uns.rs

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Како су отпори и скретања игле обрнуто пропорционални (за исти елеменат или магнет), добијамо пропорцију:

$$(w_g + w_1) : w_g = \alpha : \alpha_1$$

Из ове пропорције, одузимањем прва и друга два члана добијамо :

$$w_1 : w_g = (\alpha - \alpha_1) : \alpha_1, \text{ тј.}$$

$$w_g = \frac{w_1 \alpha_1}{\alpha - \alpha_1}$$

с десне су нам стране познате све количине, због чега лако налазимо отпор w_g галванометра и калема S (и њихових спојних жица).

Имајући на уму отпоре: w_g и $w_g + w_x$, и одговарајућа скретања: α и α_2 , биће пропорција;

$$(w_g + w_x) : w_g = \alpha : \alpha_2$$

Одавде је:

$$w_x = \frac{w_g (\alpha - \alpha_2)}{\alpha_2}$$

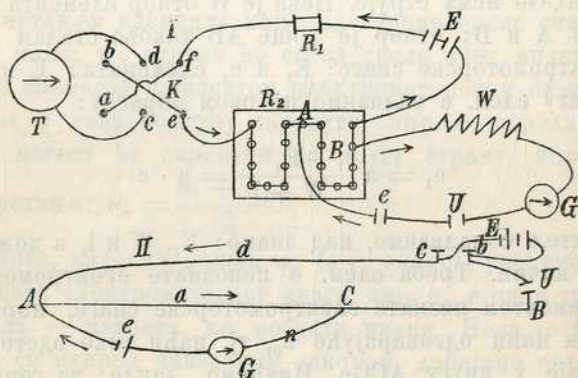
На тај смо начин, дакле, нашли непознати отпор w_x , кад смо прво нашли отпор w_g галванометра с калемом S и спојним жицама, и одговарајућа скретања: α и α_2 за отпоре: w_g и $(w_g + w_x)$.

69. Апсолутно мерење електромоторске снаге по Погендорфовој компензационој методи (методи изједначења).*

Овде имамо два струјина круга од два елемента. Оба круга имају један заједнички део АВ. У овај заједнички део, као и у круг с елементом е, чију електромоторску снагу тражимо, умећу се отпори, док нестане струје у том кругу. Све ће се ово лепше видети, кад покажемо како се образују струјини кругови, што је представљено на сл. 47 I. Прво ћемо рећи, шта нам које писмо на сл. 47, I представља. Т је тангентна бусола, К комутатор, R_1 и R_2 реостати, Е јачи елеменат (од елем. е) — 2 акумулатора, е слабији елем. (чију електромоторску снагу тражимо), G галванометар, W велики отпор, У прекидач струје. Као што се на слици види (по стрелицама), полови елемената: е и Е

* Чим смо нашли отпор и јачину неке струје, лако налазимо и електромоторску снагу по Омовом закону. Но без обзира на то, ми ћемо показати како се налази електромоторска снага и на друге начине.

тако се вежу с реостатима и другим деловима, да струје тих елемената теку у супротним смислима. Комутирањем правац се струје мења само у кругу комутатора и тангентне бусоле. У реостату R_1 има отпора и мањих од 1 Ома, а у R_2 од 1 Ома па на више. Из R_1 и R_2 (само између А и В) умећу се или избацују отпори, док се игла у галванометру G покљони с нултом поделом. Кад наступи тај случај, тада нема струје у кругу: е А В W G Уе. При отварању и затварању поменутог круга, игла се у G не сме кретати, већ мора мирно стајати на нултој подели. Отпори узети из реостата служе само за регулисање струјине јачине из елемента Е, да би се уништила струја у кругу, где је елем. е, тј. да игла у G дође на нулту поделу. У рачун се узимају само они отпори, који су уметнути из реостата R_2 између А и В.

Сл. 47.

Кад смо постигли да игла у G стоји на нултој подели, тада посматрамо скретање игле у T . Нека је игла скренула α_1 степена. Струја се комутира и игла скрене на другу страну од нулте поделе, на пр. α_2 степена. Средња је вредност $\alpha = \frac{\alpha_1 + \alpha_2}{2}$.

Главном струјом, која се мери тангентном бусолом T , и чија је јачина, нпр. i_1 , постиже се изједначење електромоторске снаге e_1 од елем. е на крајевима А и В, између којих је уметнут отпор, нпр. W_1 , тј. нестане струје у кругу с елементом е. Тада имамо образац:

$$e_1 = i_1 \cdot W_1 = W_1 \cdot c \operatorname{tg} \alpha,$$

где је c редуccionи фактор — чиниољ тангентне бусоле, за који смо рекли раније, како се налази. Дакле, c десне су нам стране познате све количине (W_1 , c и α), за то нам је позната и електромоторска снага елемента е, изражена у Волтима.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

70. Упоређивање електромоторских снага начином замене по Ди Воа Рејмон-у.

На сл. 47, II види се како су спојени поједини делови. АВ (= 1 м) је бакарна жица учвршћена на једној дрвеној дашчици, која је од А до В издељена на 1000 м. м. На истој се дашчици налази још жица d са завртњима: b и c, и прекидачем u. Завртањ се с веже с позитивним полом елемента Е (нпр. с 2 Бунзенова елемента), а завртањ b с негативним полом. Тим је добијен један струјин круг; а други се круг добија, кад се А веже с позитивним полом елемента е, чију електромоторску снагу тражимо, негативан пол с галванометром G, а G са жицом n, чији крај с клизи по жици АВ дотле, док се игла у галванометру поклопи с нултом поделом. Кад тај тренутак наступи, знак је, да су електромоторске силе на крајевима дела а жице АВ једнаке, тј. у кругу АСGe нема струје. Нека је W отпор елемента Е са спојним деловима до А и В; отпор је жице АВ такође сталан и = нпр. 1; нека су електромоторске снаге: E_1 и e_1 елемената: Е и е. Електромоторску снагу елем. е налазимо по овом обрасцу:

$$e_1 = a \cdot \frac{E_1}{W + 1} = a \cdot c \cdot$$

Сталан чинитељ с налазимо, кад знамо: E_1 , W и 1, а можемо га наћи и на други начин. Треба елем. е непознате електромоторске снаге заменити елементом познате електромоторске снаге, нпр. e_0 . На показани начин наћи одговарајуће a_0 , тј. наћи тако одстојање АС, да нестане струје у кругу АСGe. Имаћемо, дакле, из горњег обрасца: $e_1 = a \cdot c$, овај:

$$e_0 = a_0 c \text{ или } c = \frac{e_0}{a_0}.$$

Ако заменимо с у обр. за e_1 , биће:

$$e_1 = a \cdot \frac{e_0}{a_0}.$$

На тај начин можемо наћи електромоторску снагу сваког елемента, који се ставља у е, само кад смо нашли стални чинитељ с.

71. Упоређење електромоторских снага у кругу с великим отпором.

При решењу овог питања служимо се законом: *углови скретања магнетске игле стоје у правој пропорцији с електромоторским снагама струја*. За решење овог задатка узимамо: комутатор, елеменат, чију

електромоторску снагу тражимо, галванометар с огледалом, дурбин са скалом и, на послетку, какав велики отпор. Струјин се круг добија на следећи начин. Један се пол елементов веже с комутаторовим завртњем а, а други с b (сл. 46); завртањ с веже се с галванометром, галванометар с великим отпором, а велики отпор са завртњем комутаторовим d. На тај смо начин добили струјин круг. Скретање магнета игле, односно огледалцета, посматрамо дурбином и скалом. Главни је да овде морамо знати електромоторску снагу (нпр. e_0) једног елемента, с којим упоређујемо елементе непознате електромоторске снаге, нпр. e_x . Велики отпор, који се налази у кругу, мора бити исти, на уметали у круг ма какве елементе. Треба узети за елемент познате електромоторске снаге, један од елемената, који има највећу електромоторску снагу. Велики ће се отпор повећавати или смањивати, тако да се, при скретању огледала, виде кроз дурбин ликови скалиних подела, ма биле и крајње. Уметањем елемента мање електромоторске снаге, огледало ће скретати мање, тј. ликови ће се од скале опет видети. Кад се у кругу налази елемент с познатом електромоторском снагом e_0 , магнет (огледало) ће у галванометру скренути, нпр. α_1 подела; ако струју комутирамо, магнет ће скренути на другу страну, нпр. α_2 подела.

Право је скретање: $\alpha_0 = \frac{\alpha_1 + \alpha_2}{2}$.

После тога, кад смо нашли α_0 (а e_0 знамо), унећемо у круг елемент непознате електромоторске снаге, нпр. e_x , и онда тражимо скретање огледала — магнета, на познати начин. Нека је то скретање: α^1 . Служећи се напред наведеним законом, добијамо ову сразмеру:

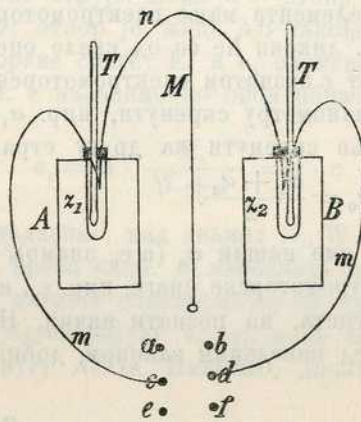
$$\alpha_0 : \alpha^1 = e_0 : e_x, \text{ а из ње: } e_x = e_0 \cdot \frac{\alpha^1}{\alpha_0} \text{ Волти.}$$

Тако, дакле, можемо наћи електромоторску снагу ма ког елемента, само кад нам је позната електромоторска снага елемента, с којим срањујемо елементе непознатих електромоторских снага.

72. Градунсање једног термоелемента.

Апарат, којим се решава постављени задатак, види се на сл. 48. Он се састоји из два блехана суда: А и В напуњена водом. Оба ова суда имају озго по један отвор, који је запушен плутом, кроз коју пролазе цеви; z_1 и z_2 које се пуне парафинским уљем или петролеумом. Цев: z_2 и z_2 запушене су такође плутом, кроз коју пролази термометар Т са жицама m и n које се у цевима спајају. Термометри се Т не морају умакати у цев: z_1 и z_2 , већ се могу умакати у воду

кроз нарочите отворе, на поклонцима судова: А и В. Жице: m и n од разних су метала. Судови: А и В стоје на високим саџацима, тако да се оздо могу потурити лампе за загревање воде. Између судова: А и В налази се двоструки блехани заклон М, који спречава прелаз топлоте зрачењем од једног суда на други. После тога имамо кому-татор и галванометар с огледалом. За овај опит употребљује се гал-ванометар, који има два калема жице а осовина ова два калема па-ралелна је с једном хоризонталном металном полугом, издељеном на м. м. Оба ова калема клизе по тој полузи, на којој се могу учвршћивати, где се хоће. На тај се начин калеми могу примицати и одмицати од звонастог магнета, који се налази (обешен о концу) између њих. Овај је галванометар конструисао Г. Видеман. На странама ових калема, које нису окренуте магнету, налазе се по четири завртња, с којима

Сл 48

су у вези крајеви жица на калемима. С једним завртњем везан је један крај жице. Завртњи су маркирани бројевима: 1, 2, 3 и 4. Да би се све жице на калемима увеле у струјин круг треба завртње повезати жицом и то: 1 с 4, 2 с 3, 3 с 2 и 4 с 1. На једном калему вежу се завртњи и то: 1 с 3 и 2 с 4. Код овог истог калема веже се завртањ 1 са са завртњем е на комут. а 2 с f. Како се комутатор везује са судовима: А и В, види се из слике. И овде се скретање магнета — огледала посматра дурбином и скалом.

Рад се врши на следећи начин. Воду у једном суду, нпр. В загрејати до кључања, т.ј. до 100° , а вода у суду А има температуру околине. Кад се вода у В загрејала до 100° , магнет-огледало ће скренути нпр. α_1 (И овде се скретање налази, кад се посматра скретање на једну страну, па се онда струја комутира и посматра скретање на другу страну. Из оба ова скретања наћи аритметичку средину и то

је управо α_1). Сад сачекамо док се температура у В спусти, нпр. на 90° , где је скретање магнета, нпр. α_2 ; после посматрамо скретање, нпр. α_3 , кад се температура спусти на 80° , итд. Нека је t_1 температура воде у А, кад је у В температура 100° ; за тим t_2 у А, кад је 90° у В, итд. Нека t_a представља температуру воде у А, t_b температуру воде у В. Имајући на уму све, што је речено, можемо поставити ову таблицу:

t_a	t_b	$t_b - t_a$	α
t_1	100°	$100 - t_1$	α_1
t_2	90°	$90 - t_2$	α_2
· ·	· ·	· ·	· ·
· ·	· ·	· ·	· ·
· ·	· ·	· ·	· ·
· ·	· ·	· ·	· ·
t_n	t_n	· 0 ·	$\alpha_n = 0$

По осовини х, пренашамо температурске разлике а одговарајућа скретања по осовини у; повлачећи управне из добивених тачака на осовинама, по две и две управне сећи ће се у једној тачки. Спајањем свих тих тачака, добићемо праву линију, која представља рашћење (или опадање) термострује. Почетак је те праве линије у средишту — центру коорд. системе, где је температурска разлика = 0, а и скретање = 0. Идући од средишта термоструја расте. С рашћењем температурске разлике расте скретање магнета, а с тим и термоструја.

73. Апсолутна одредба термоелементове електромоторске снаге.

За одредбу термоелементове електромоторске снаге служимо се апаратом, представљеним на слици 48. Рад се врши онда, кад вода у В кључа, а у А је на температури околине.

Нека је α скретање магнета дејством термострује; α' скретање магнета пошто је уметнут у струјин круг један елемент (нпр. акумулатор) с електромоторском снагом, нпр. Е; с је стална количина, која представља скретање магнета, кад је интензитет i струје = 1 Ампер; х је електромоторска снага термоелемента; W_1 је отпор галванометра, термоелемента и спојних жица; W је отпор, који је уметнут у круг, да би се спречило велико скретање магнета при уметању елемента, (акумулатора) т.ј. да не бисмо изгубили скалу из видног поља (W се умеће између комутатора и калема, чији су завртњи међу собом спојени, а елемент између В или А и комутатора); W_0 је по-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

знати отпор, који се сам умеће у круг (без елемента и отпора W). Уметањем отпора W_0 скретање се магнета смањује. Ако удесимо отпор W_0 , тако да скретање магнета буде $= \frac{\alpha}{2} = \alpha_0 =$ половини скретања магнета, кад у термоелементовом кругу нема никаквог другог отпора сем отпора W_i . Чим смо то постигли, значи да смо нашли непознати отпор W_i који је $= W_0$. Нека је још i јачина термострује.

Имајући на уму Омов закон и све поменуће количине, а знајући да интензитети и електромоторске снаге струја стоје у правој сразмери са скретањима магнета (магнет. игле), добићемо следеће односе:

$$\alpha = c \cdot i = c \cdot \frac{x}{W_i}, \quad \alpha' = c \cdot \frac{E}{W_i + W}$$

Решењем 1. једнач. по x а друге по c биће:

$$x = \frac{\alpha W_i}{c} \text{ и } c = \frac{\alpha' (W_i + W)}{E}.$$

Из ове друге једначине заменити c у првој једначини, решеној по x , па је:

$$x = \frac{\alpha W_i \cdot E}{\alpha' (W_i + W)}.$$

Из овог се обрасца налази термоелементова електромоторска снага, пошто су нам све количине с десне стране познате. Отпор је W врло велики између 20 и 30000 Ома, ако смо употребили акумулатор, чија је електромоторска снага око 2 Волта.

74. Распоред магнетизма на магнетској шипци.

Познато је, да је магнетизам неједнако распоређен на магнетској шипци и да га има највише на крајевима, а идући к средини све мање. Ово ћемо и експериментом доказати. За решење овог задатка служимо се апаратом, представљеним на слици 45. Све се узима онако како је представљено на слици, само се избацује отпор w из круга, у коме су: калем S и галванометар G . Код овог апарата треба знати, с којом се поделом на цеви AB поклапа горњи крај магнета а с којом средина. При сваком скретању игле (лево или десно) треба наћи равнотежни положај, тј. наћи поделу, која се поклапа с кончанцом дурбиновом, кад је магнет у миру. Навлачењем брзо калема S

на цев АВ, магнет ће скренути на једну страну, где треба прочитати најудаљенији положај. Од овог прочитања одузети прочитање равнотежног положаја и то је онда скретање на једну страну. За тим треба сачекати да се магнет сасвим умири, и опет прочитати равнотежни положај; после се калем S брзо скида с цеви и магнет скреће на другу страну, где се прочита најудаљенији положај. Од овога прочитања одузети прочитање равнотежног положаја и то је скретање на другу страну. Ова два скретања (на једну и другу страну) треба сабрати и узети њиову аритм. средину, која казује скретање магнета на дотичној подели. На овај се начин налазе скретања на свима поделама. Кад хоћемо да нађемо скретање које одговара извесној подели на цеви АВ (односно, које одговара извесном месту магнетске шипке), треба прстен на АВ тако наместити да средина калема S дође на дотичну поделу, кад се S приљуби уз прстен. Што се примичемо ближе к средини магнетске шипке, скретање ће бивати све веће тако, да ће на средини бити највеће. Чим смо нашли скретања за поједине делове једног краја шипке, обрћемо шипку и тражимо скретање за поједина места тог другог краја, али која симетрично леже с посматраним местима првог посматраног краја. Приметићемо при раду, да ће 2 места, што леже подједнако од средине магнет. шипке, имати иста скретања, ако није распоред магнетизма поремећен каквим спољашњим утицајем.

Посматрање скретања треба почети од поделе, која одговара крају магнета. Нека су поделе (почевши од краја до средине магнета): a_1, a_2, \dots, a_n , а одговарајућа скретања: $\alpha_1, \alpha_2, \dots, \alpha_n$, за позитив. пол; нека су код негатив. пола исте поделе: a_1, a_2, \dots, a_n , а скретања: $\alpha_1^1, \alpha_2^1, \dots, \alpha_n^1$. Све те вредности можемо скупити у следећу табелу:

Скретања на + полу	Поједина места на маг.	Скретања на — полу
α_1	a_1	α_1^1
α_2	a_2	α_2^1
α_3	a_3	α_3^1
\dots	\dots	\dots
\dots	\dots	\dots
α_{n-2}	a_{n-2}	α_{n-2}^1
α_{n-1}	a_{n-1}	α_{n-1}^1
α_n	a_n	α_n^1

Овде a_1 значи поделу на крају магнета, а a_n поделу на средини.

Ако образујемо диференције свака два узастопна скретања, видећемо да ће те диференције, идући од крајева ка средини, опадати, а идући од средине ка крајевима расти. Нека су: d_1, d_2, \dots, d_{n-1} диференције на крају + пола, идући од краја к средини, а нека

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

су: $d'_{n-1}, d'_{n-2}, \dots, d'_3, d'_2, d'_1$ диференције на крају — пола, идући од средине ка крајевима. И те диференције можемо скупити у таблицу:

Диференције скретања на + полу	Диференције скретања на — полу
$\alpha_2 - \alpha_1 = d_1$	$\alpha'_n - \alpha'_{n-1} = d'_{n-1}$
$\alpha_3 - \alpha_2 = d_2$	$\alpha'_{n-1} - \alpha'_{n-2} = d'_{n-2}$
\dots	\dots
\dots	\dots
$\alpha_{n-1} - \alpha_{n-2} = d_{n-2}$	$\alpha'_{n-2} - \alpha'_{n-3} = d'_{n-3}$
$\alpha_n - \alpha_{n-1} = d_{n-1}$	$\alpha'_{n-3} - \alpha'_{n-4} = d'_{n-4}$

Из скретања можемо образовати једну криву линију, која је *представник скретања* на разним местима магнета. То се ради овако. Пренесе се дужина (права, смањена или увећана) магнета на карирану хартију и то хоризонтално. Ту ћемо пренету дужину магнета узети за осовину x и сматраћемо да је лево $+$ а десно $-$ пол. На крајевима ћемо пренети скретања (у правцу $+$ ордината), која одговарају крајевима магнета, т. ј. лево α' а десно α'_1 . На колико смо места (сва места једно од другог подједнако одстоје) вршили посматрања дуж целог магнета, на толико делова мање 1 поделимо пренету дужину магнета на хартији. Из сваке поделе преносити (у правцу $+$ ордината) одговарајућа скретања. По себи се разуме да та пренета скретања морају бити управна на осовини x . С леве се стране (од средине) преносе скретања на крају $+$ пола, а с десне стране скретања на крају $-$ пола. Спајањем добивених тачака, добијамо криву линију, која личи на параболу, чије теме лежи на највећем скретању, пренетом из средине магнета. Јединицу за пренашање можемо узети, какву хоћемо. Величина узете јединице зависиће и од величине хартије, на којој се врши пренашање.

Ако преносимо диференције скретања на крају $+$ пола с леве стране и у правцу $+$ ордината, а диференције на крају негативног пола с десне стране и у правцу $-$ ордината, добићемо једну криву линију, која сече дуж, што представља дужину магнета, у средини. *Та кривалинија представља распоред слободног магнетизма у магнетској шиници.* Овде се пренашања не врше из ранијих подела на којима је вршено посматрање скретања) већ из тачака, које леже на срединама између тих подела. Посеби се разуме, да се диференције: d_1, d_2, \dots преносе од левог, а: d'_1, d'_2, \dots од десног краја линије, што представља дужину магнета.

75. Одредба инклинације земљиним индуктором.

Земљин се индуктор састоји, као што се види на сл. 49. у главном из калема жице S , који се може обртати око осовине управне на осовини калема, хватањем за ручицу M . На крају осовине, око које се калем жице обрће, налазе се два завртња: a и b , који се везују са осетљивим галванометром. Овде се узима галванометар са астатичким магнетом, пошто је врло осетљив. Овај се калем жице налази у раму R , у ком се налази осовина обртања калема, а који се опет сам може обртати око осовине LL , због чега се може стављати у хоризонталан или вертикалан положај. Хоризонталност осовине LL постиже се трима завртњима на подлози и либелом. Да би се калем S са жицом могао обрнути око своје осовине само за 180° , налазе се устављачи на обема странама (један према другом) рама. Ови устављачи ударају у рам R , чим се калем обрне за 180° . Скретање магнета чита се дурбином са скалом.

Одредба инклинације бива простим упоређењем скретања (магнета у галванометру) изазваног индукованом струјом, кад се калем S из једног управног положаја на вертикалној и хоризонталној компоненти земљиног магнетизма брзо окренуо (за 180°) у други вертикалан положај. Сад ћемо видети, како се одређује вертикална и хоризонтална компонента. Пре ових одредаба треба нарочито наместити земљин индуктор. Овде у ствари налазимо скретања магнета, која су пропорционална траженим компонентама.

Кад тражимо вертикалну компоненту, треба осу обртања калема S наместити хоризонтално (либелом и завртњима на подлози) и правцем магнет. меридијана (магнетне игле). Осовина LL је такође хоризонтална. Овако намештена раван калема S , мора бити управна на вертикалној компоненти. Разуме се да се завртњи: a и b вежу с галванометром. Кад смо с овим намештањем готови, нађемо поделу, која одговара равнотежном положају магнета, па онда брзо обрнемо калем S око осовине за 180° , услед чега ће магнет скренути на једну страну, где треба прочитати највеће скретање и од њега одузети прочитање равнотежн. положаја. Ова ће нам разлика давати сретање на једну страну. Сачекати да се магнет умири, опет наћи равнотежн. положај, брзо обрнути (вратити натраг) калем S за 180° и прочитати највеће скретање. Од овог прочитања одузети прочитање равнотежн. положаја и то нам је скретање на другу страну. Из добивена два скретања наћи аритмет. средину и то је тражено скретање. Ради веће тачности наћи више оваквих скретања, на их све сабрати и поделити њиховим бројем. Добивена ће вредност бити у толико тачнија, у колико је извршено више посматрања. Како је вертикална компонента про-

порционална с добивеним скретањем, то ћемо узети скретање, место вертикалне компоненте. Нека је то скретање α .

Да бисмо нашли хоризонталну компоненту, треба из пређашњег намештања апаратовог обрнути рам R око осовине LL, тако да калема осовина обртања заузме вертикалан положај, као што је представљено на слици. Вертикалност осовине постиже се либелом и завртњима на подлози, а управност калемове равни на хоризонталну компоненту постиже се магнетном иглом. Чим смо постигли ово намештање, на исти начин, као што је мало час речено, налази се скретање галванометровог магнета. Нека је то скретање β , које се и узима при рачунању, место саме хоризонталне компоненте земљиног магнетизма, из разлога раније наведених.

Ако је i тражена инклинација, биће:

$$\operatorname{tgi} = \frac{\alpha}{\beta}.$$

Употребом тригометријских таблица налазимо угао — инклинацију i .

(Наставиће се)

Напомена уз Прилог 1 уз Предлог организације сталног надзора над народним школама у Краљевини Србији. Површина у Km^2 и број становништва уопште, као и колико се хвата на Km^2 становника узето је из рукописа Статистичког годишњака за 1906. годину. Цифре одатле и из тога Годишњака за 1905. годину (Београд 1907) не слажу се свуд зато, што је у оном првом броју становништва пореклом из „Претходних резултата пописа становништва и домаће стоке у Краљевини Србији 31. децембра 1905. године“ (Београд 1906), где су респективне цифре добивене из извода, састављених од пописивача из пописних листа, док у оном другом, броју становништва је пореклом из индивидуалних листића, који су преписани из поменутих пописних листа. Број школа и наставника израчунати су на основи Државног календара за 1908. (Б. 1908), дакле представља стање на крају 1907. године.

„Просветни Гласник“ излази у месечним свескама од 6 и више табака, на великој осмини. — Стаје годишње: за Србију 12 дин., за друге земље 15 дин. у злату (франака). — Прегалата се шаље Управи Државне Штампарије Краљевине Србије у Београду. — Рукописи се шаљу уредништву (Министарство просвете и црквених послова у Београду). Они се, на захтев писача, враћају.

Одговорни уредник **ВЛАД. Т. СПАСОЈЕВИЋ**
Краљице Наталије ул. бр. 80.

ШТАМПА
ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА